

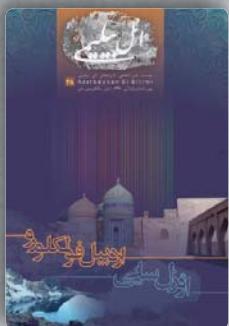
اولو تانزىشىن آدى ايلە

رداكسيا هئيتى : عليرضا صرافى، محمد علپور مقدم

احد فرهمندی، كاظم عباسى

بو سايى نين باش يازارى: سولماز پورنعمت

قرافىست : وحيد دولتشاهى

آذىيغان اىل بىلەيى دىنكى يىن آمىتىڭ بۇلىنى

اسفند(بایرام آجى) ۱۳۹۰ _ اوتوز دوقۇزونجو سايى

www.azelbilimi.com

E-mail: info@azelbilimi.com

ايچىندە كىلە

اۋن سؤز / سولماز پورنعمت / ۲

قىش كولتورو موزىدە / على محمد خلفى زنگىر / ۳

تكمىچى لر (ساياچىلار) / اكىر آزاد / ۸

پوشاك مردم حور / محبت فروغى / ۱۱

خوراسان زيار تچىلىرى / رحيم اسدالهى / ۱۴

داش چوبان / سيد محمد ابراهيمى / ۱۵

دام باسىدیرما / عسگۈر علیائى كلىان (ياشىل) / ۱۸

بىزىم يوردداد، بىزىم ئىلده / احمد مسرت / ۲۰

امك نغمەلرى / محمد علەي اوچاقى نيارق / ۲۴

چەھارشنبە سورى در پىلە چاي / سولماز پور نعمت / ۲۷

گئوي مونجوق / رحيم غلامى لنج آبادى / ۳۰

ايلىن گون بئلۈملەرى / محمد علەي نەھاوندى (موغان) / ۳۳

درمان بىتكىلىرى / اردشىر نصيرى / ۳۵

«شىئىن» دى يايغىن اولان آقاalar سؤزو و دئىىملىر / جابر نىك سىرت / ۴۲

«باش يازى»

سولماز پورنعمت — نمين

فولكلورون كۆك آذربايجان اراضىسىنده بىر اولدوغونو نظره آلاراق، هر منطقه و ماحالدا، اۆزونە مخصوص فولكلورا مالىك اولدوقدا ائله بىر كۆكىن قىدالانمىشىدیر. آيدىندىرىكى هر ائل اۆز كىملىكىنى، فولكلورو ايله تانىتىرا بىلر و اونو قوروپىوب ساخلاماغى اۆز هويتىنى قوروماق دئمكدىر. بو آچىق مسئلەنى نظره آلاراق، ائل بىلىمى درنگى (آذربايجاندا ايلك فولكلور مؤسىسى) قوروپوب ايشە باشلايان گوندن بورايان كىمى بىر چوخ شهر و حتى كندىلدە ساكىنلىشىش خالقىن فولكلورونو «بولتن» شكلىنده چاپ ائديب، سايىن اوخوجولارينا چاتدىريپ.

بو ايل پايزىن ايلك آيىندا بىر موسسه طرفينىن نمين ماحالى نين فولكلورونا دايىر 56 صحىفەلىك بىر اۆزىل سايى بوراخىلدى. نمين يازىچىلارى و قورومدا چالىشانلارين چاباسى ايله چاپ اولان بولتن اوخوجولار طرفينىن رغبتله قارشىلاندۇغى اوچون، بو قرارا گىلدىك آيرى بىر سايى البته گىشىش بىر جغرافيا دايىرسىنى احتوا ائدن، يعنى اردىبىل اىالتى اوچون، حاضىرلانيپ يايىلسىن.

ائله بىر اساسدا اورادا ياشيان قلم صاحىبلىرى طرفينىن، ديرلى فيكىرلر و ملاحظەلردىن علاوه اردىبىل، نمين، مشكىن، خالخال، پارس آباد ... شهرلىرىنه باغلى اولان شفاهى خالق ادبياتىمىزدان آلينان قىسا و عىنى حالدا دولغون يازىلار اليمىزه چاتىپ. اونلار بىر سايىدا سىز حؤرمتلى اوخوجولار يىمiza تقدىم اولونور.

ديرلى، يول گۆستەرىجى باخىش، سوال و يازىلارينىزىن يولونو گۈزلە يىرىك. ساغ اولون.

قىش كولتوروموزدە

على محمد خلفى زنگىر - گئرمى

آلېنىمىشىدىرى:

- ۱_ رحمانى، سلامت، گئرمى نىن پرمئىر كندى ساكىنى، ۱۳۲۳-ھ.ش، دوغۇملو.
- ۲_ زارعى، هزر، گرمى نىن آلازار كندى ساكىنى، ۱۲۷۰-ھ.ش. دوغۇملو (مرحومدان ۲۰۰۳-ايلده موصاحىيە آلېنىمىشىدىرى)
- ۳_ زارعى، محمد _ گرمى نىن آلازار كندى ساكىنى، ۱۳۲۹-ھ.ش. دوغۇملو.

دويغۇ دونياسىندا بوتون گۈزلىكلىر باهار و ياز دونياسىندا آختابىلىير، ئۇمۇرموزۇن خوش چاغلارينى اونون يازى دئىه خاطىرلا يېرىق، بولبول سئودىگى آل_الوان گوللىرى يازدا آرزيلا يېرىق. بئله آنلاردا هېچ قىشدان سۆز گىتمىر. آنجاق بوتون ظولمۇ، دەشتى، قارانلىقى و خوشامىز دوروملارى وصف ائتمىك ايسىتە يىنده قىشلا ياناشى گىتىرىرىيەك.

بوتون بونلارا باخما ياراق، موغانىمېزدا او بىرى فصىللر كىمى قىشىن دا اۋزونە گۈرە گۈزلىكىي و آدلى_سانلى چاغلارى و گونلرى واردىير. عمومىتىلە گۈزلىكلىرى و فولكلوروموزۇن چوخۇنو دا دئىمەسک بىر قىسىمى بو فصىلىن شىرايىطى او جىاتىنidan گونلارينى ائۋەد و او جاق قىراغىندا كىچىرمەلى اولان آتا_بابالارىمېز و آنا_ باجىلارىمېزىن او زون صحبتىنندىن يارانىيدىر. ايندى دە مدرن حىاتىن لىنه ياخا وئرمە يىن يوردداشلارىمېز قىشىن قارلى و شاختالى گىچە_ گوندوزوندە او جاق قىراغىندا او توراراق ناغىل، تاپماجا، ياهالتماجا،... دئىرك قىشىن آجى شاختاسىنى شىرىنلىدىرلە.

قىشىن هېچ آد قويولمامىش گونلرى يوخدور. او بىرى فصىللر كىمى قىشىن چىللە (دى)، دوندوران (بەمەن) و بايرام آيى (اسفند) آدلى اوج آيى واردىر. آى بئولوموندن باشقا، قىشىن آيرى بئولوملىرى ده واردىر. ايلك ٤٠ گونونه «بئيوك چىلە» دئىيرلر. پايزىزىن سون گونونون آخشامى، قىشىن بىرىنجى آيىنин و بئيوك چىللەنин آدىيلا باغلى «چىللە گئچەسى» آدلانىر.

آتا_بابالاريمىزىن دئىيگىنە گۇرە، چىللە گئچەسى ان اسکى چاغلاردان بىزىم بئولگە دە بايرام اولاراق قوتلانىر. بو گئچە ايلين ان اوزون گئچەسىدیر. پايزىزىن و قىشىن باشقا گئچە لىيندن آيرى اولاراق بو آخشامدا بايرام يئمگى ده اولور. قارپىز، بورانى، قوز، قوورغا، قووود و باشقا يئمەلىر بو آخشامدا يئىلىر. قىشدا دا باغ_بوستان مىوه لرىندن تاپسینلار دئىه، يايда دئۇيون چاغى (خارمان آخىرى) اونلارдан بىر آز گۇتۇرۇب سامانلىقىدا، سامانىن آراسىندا باسىرىرىدىلار و چىللە گئچەسى و آيرى سوپوق گئچەلرده اونلارى گۇتۇرۇب يئىرىدىلر.

بئيوك چىللە دن سونرا، ٢٠ گون كىچىك چىللە اولور. كىچىك چىللە، بئيوك چىللە دن سوپوق اولور. دئىيرلر كىچىك چىللە، بئيوك چىللە يە دئىيب «گل يېرلاريمىزى (واختىمىزى) دېيشك»، بئيوك چىللە باخمايىب. كىچىك چىللە دئىيب «من سىنىن يئىنinde اولسادىيم قىز_گلىنلىرىن اللرىنى سو سىنگىنده، قارىلارين اللرىنى ده اون چوالىنا ياپىشىدىرىپ خمير تاباغىندا دوندوراردىم».

بئيوك چىللەنин سون دئورد گونو و كىچىك چىللەنин ايلك اوچ يا دئورت گونو خىدىر / خىزىر*، چىر يا چار_چار آدلانىر. بو يىددى ياسككىز گونون اىچىنده اولان آدىينا آخشامىنا «خىدىر بايرامى» دئىيرلر. خىدىرلا باغلى آتالاريمىز دئىيرلر: «خىدىر گىردى قىش گىردى، خىدىر چىخدى قىش چىخدى». «ياشىللىق، گونش و يازىن اىستىسى ايله ايلگىلى اولان خىزىر (خىدىر) تورك خالقلارى آراسىندا، اۆزلىكىله آذربايجانلىلاردا قوتساڭ سايلير و يولجولارين، كىمسە سىزلىرين و چتىنلىكىدە اولانلارين ياردىمچىسى اولور.» (٢. س ١٣٣)

خىدىر بايرامى ائولرده قووود يېلىرىپ (دارتىليمىش قوورغانىن اونونا قووود دئىيرلر). قووود او آخشامدا ايندى ده يېلىرىپ، قند ياشىرىلشمىش سووا دا قاتىلاراق يېلىرىپ. خىدىر بايرامى نين واختىنى باشقا گوندە اولدوغۇنو دا دئىنلەر واردىر. «كىچىك چىللە دن اون گون سونرا خىدىر نىپ بايرامى كىچىرىرىلر. قووود چكىرلر، خشىل بىشىرىرىلر. بىر قاب قووود گۇتۇرۇب قويورلار اشىيگە. قووودو الكلە ياخشى سىغاللارىپ ھامارلايىرلار كى خىدىر نىپ نين چىلىگى نىن اىزى دوشسون. خىدىرنىپ چلىگىنى قووودا

باسارسا، ائو_ اشیگه برکت گلر. خیدیر نبی ده بیر قاب قووودو آپاریب زمیه سپرلر کی تاخیل بول اولسون.» (۱. س ۶۱)

بو دبلر بوتونلو کله بیزده ده وار، آمما زامانی فرقیدیر. بیزلدده ده قووودو نیت ائدیب قاپی_ باجا آغیزینا یوخسا بوش او تاغین تاخچاسینا قویورلار. خیدیر نبی نین الى نین ایزی قوووددون اوستونه دوشرسه، نیت ییه سینین دیله گئی یئرینه یئر و او ائوه خییر برکت گلر.

بونلارلا قیشین ایکی آیی او توب گئدیر. او چونجو آی (بايرام آیي) باشلایر. بايرام آیی نین ايلك يئددي گونو چيلله بئچه آدلانير. چيلله بئچه نين ايلك آخسامى كورداوغلو^۱* آدلانير. دئيرلر: كىچىك چيلله نين سون گونو كورداوغلو اووا چىخمىش ايمىش. داغلارا قالخىب اوردا گئىكىر و ائوه قايدا بىلمىر، اولدوغۇ يئرده ياتىپ قالىر. قار ياغىر و يئرده قالمىش كورداوغلونون اوستونو ائرتور. ائوه آتاسى دئير: آرداد اوغلوموز ايندىيە كىمى اولمه سە، دادا اولمز او توردوغۇم يئر قىزىدى. او آخشام گئچە يارىنى كىچنده دوغرون بوغ يئرە ئائىر و يئر ايسىنير. دونماق اوزرە اولان كورداوغلو اولومدن قورتارىر. (Dogrun) گون دوشن چاغلار يئرین سويو گويه دوغرو بوغلاتىر، او بوجا دوغرون بوج دئيرلر).

چيلله بئچه نين آردىنجا قارى چيلله سى باشلایر. دئيرلر دوهملر قیشین سويوغوندا قىزىر (جوتله شىر). اسکى چاغلاردا ياشاييان بير قارىينين دوهلىرى قیشین سويوغۇ آز اولدوغوندان قىزمایير. دوهلىرى قىزماق اوچون قارى ننه تانريidan سويوق هاوا اىستە بير و تانرى اونا گۈرە اوچ گون سويوق هاوا اولوشدورور. بو اوچ گونون سازاقلى و قارلى_ پوسوك^۲ لۇ هاواسى اولور.

قارى چيلله سىندىن سونرا اون يىددى گون وعده باشلایر. وعده چاغى، تانىنمىش و آدىم وعده يىلى آدىندا بير يىل اسىر. وعده يىلى قیشین آجىسىنى، دوزلرىن و داغلارىن اوزوندن سىلىپ آپارىر و بالا_ بالا يىرى دىرچىلىپ اوندا ياتمىش بىتكىلىرىن و جانىلارىن اويانماسىنى هارايالىر. داغلاردا قیشین ياتان قارلارى ارىيىپ سئلە دئنوب درەلرده آخر، قوشلارىن جو كوكولتولرى و او خومالارى او زاقدان ياخىنidan دوپولور، انسانلار ھم اوزده ھم ايچده، دوغا و طېعىتىدە ياراناجاق بؤيوڭ بير دئورىمى گۆزلە بىرلر.

۱_ كورد سۆزو تورك بويلارىنдан بىرىنин آدىدیر. كورد اوغلۇ بير آشيق هاواسى بير ده چوخ كند آدىدیر. (ارك سۆزلو گو ص ۱۶۶۰)

۲_ پوسوك: قیشین مئەلى هاواسىندا، چۈلدە اولان ھر شىئىن اۋزلىكىلە او تلارىن و آغاچلارىن اوستونه قونان قىروولار)

بو دئورىم يېرىن اويانىشى و يازىن گلمه سىدир.
بو اون يىددى گونون اىچىنە مئه_ لە گرمىج، يىددى گون يېرده و يىددى گون
گؤىدە ووروشۇرلار. هر هانسى بىرىسى گوج گىلسە، قارشىدان گلن ايل اونون كىمى
اولاچاق. مئه_ لە گرمىجىن قارشىلاشماسىندا بو دانىشىقلار اولور:

گرمىج دئىير:

«چىخارام نىر اوستونن ئىلرم توتون^۱
قويمارام ايشدىيە (ايىلە يە) گنجـ_نون جوتون
كول سپرم ايروانا، مرنـدە»
مئه دئىير:

«باغرودان ميدان داغىن گۈزىرەم (گۈزىرەم)
بىر گئچەدە آرالىغى دوزىرەم (دوزىرەم)
قاررانقۇچ^۲ اولان يېرده زنجان چاينىن بىزدارام^۳
قىردىرەم (قىردىرەم) كاھرالان^۴ دا آت_ قىير (قاتىر)، داوار
گىتمىڭ اولماز كاھرالان دا وينـدە^۵»
و عده دن سونرا قىشىن قالان اوج گونو آلاچالپۇو آدلانىر. بو چاخ هاوا بعضاً قىزىر،
بعضاً سوپۇر، بعضاً ياغىر و بعضاً دە قارلايىر. بعضاً مئه گلىر و بعضاً گرمىج دىير. دئمەلى
ايش_ايشدەن كىچىب، بو چالىشمالارلا قىش هئچ ايش گۇرە بىلمىز، آتالار دئمىشىكىن؛
«دالدان آتىلان داش توپوغا دَىر». آرتىق قىش قورتارىب و ياز گلىب چاتىب.

قىشلا باغلى آتالار سۆزو و دئىىملە:

— قىش گىدر اوزو قارالىق كۆمۈرە قالار.
— قىلىنچ كىمى قىش گلىر.
— قىشىن گۈزو كور اولار.
— قىشдан سوروشۇرلار هارداسان؟ دئىير: اوشاقلارىن جانىندا.

٦

-
- ١ _ توسدو، توز قوبارماق.
٢ _ قارانقۇش.
٣ _ بوزلارام، دوندورارام.
٤ _ اردىيلىن اسکى كىندرلىنندىن بىرى ايدى كى ايندى شەرين بىر محلەسى دىر.
٥ _ يېر آدى.

- قیش اولماسا یاز اولماز، قار اولماسا بار اولماز.
- یایدا کولگه خوش، قیشدا چووال بوش.
- یاز گتیرر، قیش گئتوورر.
- یاز یاپان، قیش قاپان.
- یازدا چالان، قیشدا اوینار.
- یازین شئھی، قیشین قاری حیات باری.
- عاغیللى کیشی قیشین قىئیدىنە یایدا قالار.
- دونیا یاز ایکن قیش تدار کونە باخ!
- هر قیشین بیر یازى وار.
- مالى قیروو اۇلدورر، قیشین آدى بدنامدیر.
- یاز گىتىدى، قیش گىلدى، واى تىترمك دردى.
- یازدا آریا يېئن آت، قیشدا اتىنىي تؤكمز.
- یازدا اوینىاپار، گولر، قیشدا آجىندان اۇلر.

*قىشدا طبعتىن اولمەسى اينامى توركلىرىن ياشادىقلارى يئرلرده ايندى ده قالىر. ارمىستاننى آذربايچانلىلار ياشايان آغبايا (ايندى كى آماسيا) بؤلگەسىنده بىر اينام وار كى، قىشدا قوروغلو (Qoruglu): بونا بىر چوخ يئرلرde خىزىر دا دئيرل.) قايدا قىشلايىر. پايزىدا سويووقلار دوشن كىيمى «قوروغلو اولىدۇ» دئيرل. ياز گلەكە باشلار— باشلاماز يېر يوموشالاركەن دئيرلر كى، قوروغلو (خىزىر) اولمە يىب، نفسى گلەر و ائلىكىلە چۈلە چىخىپ اوزلرىنى قايا طرفە تو تاراق (مئدىء: Mede) دئىه اوно چاغىريلار. «مئدىء» تورك دىللرىنىدە «علامت»، «بلگە» دئمكىدیر. «مئدىء» دئمكلە خىزىرین //قوروغلو نون عامتى، بلگەسىنى_ ايستە گىنى چاغىر يېرىشلار. (٢- س. ٤٣٦- ٤٣٧)

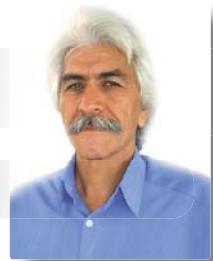
قائمه:

- ۱_ آجال اوغلو، عاريف. اساطيرلر، افسانه و روایتلر/ باکی.(pdf)

۲_ سئیدوف، میرعلی. قام_شامان، کؤچورن صمد چايلى، اختر يايин ائوي، ۲۰۰۰

تكمچى لر (ساياچىلار)

اکبر آزاد

نوت: بو مقالەدە گلن شعرلىرىن قايناق شخصى شاھسۇن علی بابالى طاييفاسىنidan رحمتىلەك «حيدر آزاد»دىرى. او عؤمور بويو ارشە ماحالى نىن گدىك آغ بولاق كندىنده ياشامىش و ۱۳۶۵_جى ايلدە تهراندا آللاهين رحمتىنە قوووشموشدور.

بايرام قاباغى، قىشىن آخر آبى نىن اورتالاريندان ساياچىلار (تكمچى لر) بو قىشلاقدان او قىشلاغا، بو كىنдин او كىنده گىدرلر. اوبالارى، كىنلرى قاپى_قاپى گزىب او خويارلار:

سلام عليك ساي بىڭلر
سايا گلدى گۈرونۈز
سلام وئردى آلينىز

اردىيەل، موغان و خىيوو ماحاللاريندا ساياچى يا، تكمچى دئىىرلر. تكمچى لر هر قاپىسا چاتاندا بايرامىن گلمىگىنى خبر وئرىب، او خويارلار:

ياز گلدى بهار گلدى،
خوش گلدى باهار گلدى
ايليز هفتەز، گونوز، آيىز مبارك
سىزىن بو تزە بايرامىز مبارك

تكمچى (ساياچى) اۋز تكمىن اوينادىب ائو صاحىيندن حق (پاي) اىستىر:

منىم تكەمېن كىندى وار
كىندى نىن كەمندى وار
ھر قاپىدا اويناسا
بىر نىلېكى قندى وار

اۇ يىيەلرى تكمىچى يه اوْن، بوغدا، دويو، پىندىر، پول، يومورتا، كرە، قىند، چاي و بو كىمى شئىلدەن پاى وئرلر. هردىن دە قوزودان، چىشىدەن تكمىچى يه پاى وئرلر. ساياتچى (تكمىچى) قاپىلاردا اوخويياندا اوشاقلاڭار و يېنى يىتمەلر اونون دۆرەسىنە توپلاشىلار. اوشاقلاڭار تكمىچى نىن يانىلا گۈرلر، قاپىلارى اونا گۈستەرلر و ايتىلەن قورۇبارلار!

تکمیلی اساساً ایکی تیکه تاختدان دوزه‌لر، اونا آیاق، قیچ، بوینوز و قویروق قویارلار. سونرا اونا دون گئیدیرلر. معمولاً قیرمیزی پارچادان (مخمردن) اولار. کیچیک زینقیر ولوار آساللار، پول تیکرلر، خلاصه چوخ بزرگی دوز کلی اولار. سایاچی اوز اخود دوغو ماہیلاریندا خیر - برکت، شادلیق و سعادتند دانیشیر:

سیز سایادان قورخمورسوز
یاوا یوردا قونمورسوز
صفا اولسون یورو دونوز
اولاماسین قوردو نوز

آج گئتسین آوانینیز
توخ گلسين چوبانینیز
*
بو سایا یاخشى سایا
هم چشمه يه، هم چایا
هم اولکره، هم آیا
*

قدیم مالدارلیق عصریندن یادگار و کئچی نین بویونو او خشايرلار:

جانبیم او خاللی قویون
ممہسی باللی قویون
سور و داغدان ائنندہ
تو تاریق یاللی قویون

جانیم او قمر قویون قوزوسو امر قویون

بىهەن سىنى ساياندا
باغلايىب كەر قويون

*

جان قوزو، جانىم قوزو
تو كۈ قىرمىزى قوزو
بىرى بىگ، آغانىنىكى
بىرى چوبانىن قوزو

*

بو تكە يارىش تكە
بۇينۇزو بىر قارىش تكە
كئچى يله كۆسموش ايدن
چېشىلە بارىش تكە

تكمىچىلىرىن سۆزۈندە چوبانلارین خاص بئرى واردىر. اونلار اۋز سۆزلىرىنىن بؤيووك حىصەسىنى چوبانلارين حاقىندا دېيىلر:
گۈيىدە گۈز بولۇدلار، يورغانى دير چوبانىن
ياسىتى—ياسىتى تېھلىر، ياسىتى دير چوبانىن
يۇمرۇ—يۇمرۇ قايالار، يۇمرۇ غودور چوبانىن
الىندە كى دىيىنك، قالخانى دير چوبانىن
يانىندا كى بوز كۆپك، يولداشىدیر چوبانىن
آغزى قارا جاناوار، دوشمانى دير چوبانىن
«سايا» كىلمەسى سايماق فعلىدىن دير، و حسابا سالماق، حؤرمەت ائتمك آنلامىندا دير.
ساياچى او خوييان سۆزلىر «سايا» دېيىلر.

تكمىچىلەر نە آشىقىدىرلار، نە دە درويسى، بلکە بونلار اۋزلىرىنە مخصوص دۇرە گۈز صنعتكاردىرلار. اىلده بىر دفعە، اودا بايرام قاباغى تاپىلارلار^۱.

١٠

- .....
- 1_ بعضى منبع لىردە بىلە فرض اولويدور كى، تكمىچى لر (ساياچىلار) پايزدا گلىرىلر و يا بايراما قىرخ بىش گون قالاندا گلىرى و... آنجاق بونلار دوز دېيىل! اشارە اولدوغو كىيمى تكمىچىلەر بايرام قاباغى گلىرىلر! بوبارەدە آرتىق معلومات الده ائتمك اوچون آشاغىدا كى كتابلارا باخىن:
- الف) آذربايجان شفاهى خلق ادبىياتى (دوكتور جواد هيئت)
ب) ادبىيات شفاهى مردم آذربايجان (ح. روشن)
ج) سايالار (دوكتور ح. صدىقى)

پوشاك اهالي حور

محبت فروغى

دهستان هور(حور) واقع در ويلكىچ جنوبی در ۲۶ کيلومتری اردبیل
ما بین استان های اردبیل و گilan واقع شده و يلاق های آن مشرف

به دریای خزر، شالیزارها و جنگل های گilan، مناظر طبیعی آستارا، نمین و اردبیل
می باشد. این دهستان دارای تمدنی بیش از شش هزار ساله بوده و از نظر باستانشناسی
و میراث فرهنگی مد نظر محققین و مورخین بوده و می باشد. وجود مناطقی از قبیل
شیر شیر ؟ قیز قلعه سی ؟ دیو داغی و ... برای کارشناسان باستانشناسی بخصوص برادران
دمور گان فرانسوی و هیئت باستانشناسی انگلیسی دارای اهمیت بوده و بارها در این
منطقه به کاوش، حفاری و مطالعات باستانشناختی پرداخته و آثار کشف شده و سابقه ای
تاریخی آنها را در کتاب های باستانشناسی خود آورده اند.

این دهستان قبل از معاهده ترکمانچای دارالمرز ایالت آستارا - لنکران و اردبیل
بوده و پس از آن جزو منطقه ويلكىچ و امروزه بزرگترین دهستان ويلكىچ جنوبی است.
اكثر خانوارهای اهل حور تا دوره‌ی رضا شاه پهلوی زندگی عشیره‌ای داشته و يلاق
و قشلاق می نمودند. بهار و تابستان را در حور يلاق و پاییز و زمستان را در کناره‌های
دریای خزر قشلاق می نمودند. امروزه این دهستان دارای ۹۰۵ خانوار با ۳۳۴۰ نفر
جمعیت است. با اینکه حور یک منطقه‌ی هم‌جوار با تالش بوده ولی تا بحال فرهنگ،
زبان و مذهب خود را به خوبی حفظ کرده است. مذهب اهالی شیعه و گویش آنها به
زبان ترکی آذربایجانی می باشد.

۱۱

پوشاك بارزترین سمبل فرهنگي، مهمترین و مشخص ترین مظهر قومي و سريع -
الانتقال ترین نشانه فرهنگي است كه به سرعت تحت تاثير پدیده های فرهنگ پذيری در
بين جوامع گونا گون انساني قرار می گيرد، حتى عده ای را عقيده بر آن است كه استiali
فرهنگي و سلطه پذيری در وهله اول از طريق انتقال پوشاك صورت می گيرد و حتى
می توان با تغيير پوشاك يك جامعه، نوع معيشت و شيوهی توليد آنها را نيز دچار
دگرگونی نمود و تحولاتی در ساختار زندگی اجتماعی آن جامعه ايجاد کرد. در اينجا
نگاهي اجمالي به پوشاك دهه‌ی پنجاه و قبل از آن در دهستان حور داريم.

کت: کت‌های زنانه بر دونوع بود (الف): یک، ب): آرخالیق

(الف): یک: به منزله کت است که از روی جلیقه می‌پوشند. یک دختران، نوعروسان

و زنان جوان دهستان حور از پارچه‌های محمل الوانی تهیه می‌شد و دورتا دور

آن را با سکه‌های نقره قدیمی و یا سکه‌های پول (رایج) حاشیه دوزی

می‌کردند. طوری که به هنگام راه رفتن زنان، صدای آهنگینی

شنیده می‌شد. جلوی یک مانند جلیقه باز و سر آستین و دهانه

جیب و لبه‌های چاک جلو و پایین آن یراق دوزی می‌شد.

ب) : آرخالیق: زنان میانسال و پیر از کت‌هایی استفاده

می‌کنند که اصطلاحاً به آن آرخالیق می‌گویند. پارچه‌ی آن

معمولی و بدون یراق و معمولًا در فصول سرد سال از آن

استفاده می‌شود.

عرچین: عرقچین زنان دهستان حور شبیه به کلاه تالشان بود با این تفاوت که در تولید کلاه تالش‌ها از پشم گوسفند ولی در تولید عرقچین از پارچه معمولی استفاده می‌شد. عرقچین‌های زنان جوان معمولاً با نوارهای رنگی بصورت زیگزاگ تزئین می‌شدند و هر دو طرف تزئینات نخ‌کشی داشت.

یایلیق: روسربی رنگی بزرگی است که به عنوان سرانداز استفاده می‌شود. گوش‌های از آن نصف صورت زنان را می‌پوشاند که این عمل به «یاشماق» نیز معروف است.

کلایاغی (کالاغایی): روسربی بزرگی است که اصطلاحاً به آن شال یایلیق می‌گویند و در رنگ‌های مختلف مورد استفاده قرار می‌گیرند. معمولاً کلایاغی به صورت مربع بوده و مساحت آن تقریباً ۲۲۵ سانتی متر مربع است ($1,5 \times 1,5$) دور تا دور کلایاغی دارای ریشه‌های بزرگ بوده و این ریشه‌ها زیبائی خاصی به کلایاغی و پوشنده آن می‌دهد.

کؤینک: پیراهن بلندی است که تا روی قوزک می‌رسد و معمولًا نوع رنگین آن جهت پوشش دختران و زنان جوان و نوع تیره آن برای لباس پیرزنان مورد استفاده قرار می‌گیرد. برای تهیه هر کؤینک تقریباً چهار متر پارچه مورد نیاز است.

جلیقه: جلیقه را از محمل ساده و رنگ‌های گوناگون می‌دوختند و بر روی پیراهن می‌پوشیدند. دهانه‌ی جیب و لبه‌های چاک و جلو و پایین جلیقه یراق دوزی می‌شد.

تومان (تبان): معمولاً برای هر تبان حداقل هشت متر پارچه مصرف می‌شود. برخی از زنان به ویژه زنان جوان و نوعروسان تا چهار تبان بر روی هم می‌پوشند. تمام پارچه‌های مورد مصرف تبان از پارچه‌های رنگین (عمدتاً رنگ‌های شاد) انتخاب می‌شود. قسمت تحتانی آن را به اندازه پنج سانتی متر با نوارهای رنگی حاشیه دوزی می‌کنند.

خرُون: همان کفش معمولی زنان است که پاشنه‌ی کوتاه دارد و تقریباً تمام قسمت‌های پا را می‌پوشاند. این کفش در بین زنان روستا به «خرُون باشماق» معروف است. لازم به ذکر است که قبل از خرون، پاپوش زنان حور چاریق و گالوش بوده است.

تونوکه (تنکه): زنان در زیر شلوار خود، شلواری لیفه‌ای کوتاهی می‌پوشیدند که از پارچه‌های ساده‌ای مانند چیت دوخته می‌شد. این زیر شلوار را در دهستان حور تونوکه می‌نامند.

جوراب: معمولاً این جوراب‌ها بصورت رنگی توسط خود زنان روستایی تولید می‌شد. در تولید آن از پشم گوسفند استفاده می‌شد.

مهمنرین عوامل موثر در تغییر پوشش زنان دهستان:

- ۱_ هزینه‌بری زیاد لباس‌های سنتی.
- ۲_ فرهنگ‌پذیری از سایر جوامع به خصوص جوامع شهری.
- ۳_ تبلیغات غیرمستقیم تلویزیون و سینما و..... برخلاف رسانه‌های ملی کشورهایی مانند هندوستان که فرهنگ سنتی را شدیداً پاس می‌دارند.
- ۴_ مدارس دولتی از طریق وادار ساختن دانش آموزان دختر به استفاده از لباس‌های یونیفورم.
- ۵_ تحرک و جابجایی آسان زنان با لباس‌های نوع جدید.

خوراسان زیارتینه مشرف اولماق قایدالارى

دەرىجىم اسداللهى (درؤىش) - سرعىن

زیارتە نايىل اولان زوّارلار ائلریندە ناھار و شىرىنى قويىوب، كندىن چاواشۇنۇ چاغىراردىلار. ائل - طاييفاسى دئورەسىنە توپلاتىپ اونو يولا سالماق اوچون سلام تېھسىنە كىمى گىندردىلر. هر كندىن شهر يولۇنۇن آغزىندا اولان تېھسىنە «سلام تېھسى» دئيردىلر. كند اھلى او تېهدن زوارلارى امام قوللۇغۇنا يولا سالاردى، زوّارلار دا زيارىتىن قايىدان زمان يئنە دە او سلام تېھسىنە دايىنېب، كند اھلى اوونۇن قاباغىنا گىلدىلر و چاواش سىسلە - سىسلە زوارلارى كىنە آپارادىلار. زیارتە گىنдин بۇينونا ياشىل پارچا دولاردىلار. ھامى خوراسانا گىنдин كيم اولدوغۇنۇ بىلەرى.

زوّارلارى يولا سالانلار اوونون اليىندىن، اوزوندىن اوپوب، التماس دعا ائلە يىب «منى اوونودمايىن» دئيردىلر. كند اھلى زوّارىن جىيلرىنە پول قويىوب، آغلایا - آغلایا يولا سالاردىلار. زوّار ايسە جىينە توپلاتان پوللارى امامىن حرمىنە آتىب، اوونلارى دوعا ئىيلرى. چاواش سىلسەنە كندىن ڈلگى (سلمانىسى) يئرە دىستمال سرىب، چاواشا پول يىغارىدى. بو قانونلار وارلى يا يوخسولا شامل ايدى. زوّار خوراساندان قايىداندا دا يئنە جماعت كىندىن تۈكۈلۈپ سلام تېھسىنە چاواشۇن سىسى ايلە قاباغا گىندردىلر.

زوّار زيارت گونلىرىنده مشهددن لازىمىي قدر نخود - كىشىمىش آلىب، اۋزو ايلە آپاردىيغى قورو چۈرگى اوغۇب اونلارا قاتىب تېرك اولسۇن دئىيە بىر توربانىن اىچىنەن امامىن حرمىنە سورتوب، قايىدان باش اوونو كىنە گىرېب، زیارتە يوللاتان زامان بۇينونا سالىندىيغى ياشىل پارچانى تىكە - تىكە بېلۈب، آراسىنا تېرك ائتدىگى سوغاتىدان باغلايسىب، اىستەدىگى آداملارينا وئردى. بىر دە مشهدىن گۈزل سوغاتلارى امامىن تورپاغىنidan دوزلۇن موھور - تسبىح ايدى. زوّارلار كند اھلىنە سوغات گىتىردىلر، كند اھلى دە بىر كەنە قىنە ايلە اونلارىن گۈروشونە گىلدىلر. بىر هفتەن سونرا زوّارىن بوخچاسى آچىلىب او تېرك اولان سوغاتلار پايانىدارى.

موغاندا «داش چوبان»_ا عايد اينانج

سید محمد ابراهیمی – گئرمی

ياشيللاريميز اسکى دن بئله دئميشرلر:

بىر چوبان چوخ سوسوز ايمىش، تانرىدان اىسته بىر اوナ سرین سو يئتىرسىن، چوبان آند اىچىر «منه سو يئتىرسىن سورولرىمىن قويونلارىندان يئددى سىنى قوربان كىسىم». آلاھىن امرى ايله يىردىن بولاق جوشور، چوبان دويونجا اوندان اىچىر. سورونو او تارماغا داغلارا سارى آپارىر. داغىن اوجا بىر يئرىنده دىنجلەمگە او تورور و اىچدىيگى آند يادينا دوشور. او كوفر ائله بىر و سورودن قوربان كىسىم يىرىنه، باشىندان يئددى بىت تاپىپ اولدو رور و «بو دا سىنين قوريانىن» دئىير. چوبان، بئله ائتىيگى حالدا آلاھ ساريسىندان قارغانىر و سورولرى ايله بىرلىكده قورو يوب، داشا دۇنور.

من اوشاقلقىدان بو سۆزلىرى بؤيوكلەرن ئاشىتىمىشىديم. كىچمىش تارىخىمизه چوخ ماراقلى اولدوغۇم اوچون نېچە ايل قاباق گىنلىپ او داشى گۈرۈم، آنچاق سكىن— يئددىنجى ايلين ياز فصلى نىن آغلار— گولر آيىندا يولداشلاريمىن نېچەسى ايله بىرلىكده يئنە ده اورادا اولدو. داش چوبان يئنە ماراقلى و گۈر كىملى حالدا دايامىشىدی، سان كى ائله سورولرى گۆزلە يېردى. منيم اوشاقلقىق چاغىمدا كى آغ ساققاللارىن چوخو، ابدىتە قوووشىسالاردا، چوبان داشىنا باخديقىجا اونلارىن ناغىل ائتىيگى سۆزلى بىر— بىر گۆزومون اۇنوندن كېچىرىدى.

١٥

داش چوبان اؤزو اینانجلاردا بئله ياشاسا دا، موغانين تاريختىندا بير پارچاسىنى اوزوندە ياشادىر. بو داش دونيادا «منهير^۱» آدى ايله تانينان داشلار سيراسىندا دا.

منجه بو داشلارين دونيادا «مگالى تيك» آدى ايله تانينان مدنىتىنە عايد اولماسىنى احتمال ائتمك اوilar. مگالى تيك يا يىشكە داشلار مدنىتى دوئىنان داش دورونە عايد اولان بىر مدنىتىدیر. بومدنىت تارىخ باخيمىدان آذربايجاندا «هورى» لر چاغىنا گىدىپ چىخىر. آذربايغاندا مگالى تيك ساھەسىنە دانىشان آرخۇلوقلار (باستانشىناسلار) بو مدنىتىن ايزلىرىنин، موغانىن داغلىق يېرلىرىنە اولمامىتىندا سۋز آچىلار.

داش چوبان آدى ايله تانينان بو اسکى آبىدە گىرمى شهرى، ايزمارا، قوزلو (اوغۇزلۇ)، اينى و چەللى (Çeløy) كندلى آراسىندا، دۇرد يانىندا تارىخىندا ايزلىر قالماش بىر يېرده يېرلىشىر. اوونون بىر كىلومتر قوزئىنە و بىر كىلومتر گۈنئىنە آدىلم دئۇ قالاسى و اينى قالاسى، دوغوسوندا ايسە قوزلو كىنى اسکى تارىخى اثرلىرى ايله (اوچ داش ماغاراسى، اىكى تارىخى تىپ، عرب سىنگىرى و آغىل يېرى آدى ايله تانينان اىكى قالا و ...). يېرلىشىر. آنجاق بونلارين ھامىسىندا ئۇنملىسى قوزلو و اينى كندلىرىنин آراسىندا يېرلىشىن اسکى «دىگە بر» يا «سووداب» (Sovdab) شهرى دىر. بو شەھرىن يېر سالدىغى اوروش ايندى اكىن يېرى كىمى استفادە اولونسا دا، شەھرىن اىزى هەلە دە قالىر. داش چوبان آبىدەسى بعضىلىرىنин فيكتىنجه دىگە بر يا سووداب شەھرىن زىارتگاهى كىمى بىر آبىدە دىر و بو يۇنولوش داشلار چوخ اسکى چاغلارا عايدىدیر.

١٦

۱- منهير فيرانسيز سۆزو اولوب (مئن=داش، هير=اوزون) اوزون داش آنلامىندا (معناسىندا) ايشلىنir. آذربايغاندا چوبان داشى آدى ايله مشهور اولان بئله آبىدەلە داغ و داغ اتگى زونالاردا راست گلەك اولىور». (آذربايغان اينجه صنعتى؛ رىضا يىف، ص ۲۶)

داش چوبان آبىدەسى اىزمارا ايله گئرمى آراسىندا، گۈنىشىن_قوزئىه چكىلنى سىرا داغىن گۈنى او جوندا يېرىشىر. بو يېر اينى كندىنده «گۈددولە» و باشقۇا چئورە كندىلرده «داش چوبان»، «چوبان داش»، «داشا دۇنمورش چوبان» يا «داشا دۇن» كىمى آدلانىر. تأىسلە، بورا دا باشقۇا تارىخى يېرىلىمiz كىمى، يېر آلتى اشىالار آختارانلارين واسىطەسى ايله قازىلىسىدە.

خلخال ڪندلرينده دام باسديрма

يازان: عسگر علائي ڪليان (ياشيل) - خلخال

ڪاغيڏکنان بولگه سى ١٣٥٨ - جي گونش ايلينه دك خلخال شهرينين بئشينجي حوزه سى ساييليردى. بو بولگه ١٣٥٨ - جي ايلين قيش فصلينده خلخال شهريندن آيريليب، ميانا شهرينه باغلی اولدو. تاريخ بويو خلخال ايله ڪاغيڏکنان بولگه لري اورتاق بير مدニتله آذربايجانيمىزىن مدニت و فولكلورونون قوروئوب ساخلانىلىماسىندا دانىلماز پايى اولموشدور. ايندی ڪاغيڏکنان بولگه سى نين ڪندلرينده اوڙلilikله ڪلگان (ڪليان) ڪندلرينده و خلخال شهرينين باشقان ڪندلرينده دام باسديрма ايشه خالقىمىزىن بيرلىكىنى قورويان بير مراسيم كىمي كېچيريلير.

كىچميش زامانلاردا و هابئله ايندی ده بو بولگه لردہ بو مراسيم ان بؤيوک بير مراسيم ساييلير. ڪند ائولريينين اوستونو اورتوب، باسديرماق اوچون نئچه گون اؤنجه دن ائو يىيه سى ڪندىن بير نئچه قدرتلى اورتا ياشلى و گنج ڪيشيليرينى چاغيرير و هابئله قوواق (قلمه، بيدتبريزى) يا سويود آغا جلاريندان اولان تيرلرى و آتمالارى دامين اوستونه داشىيپ، اونلارى يئرلشديررلر. اونون اوستونو بعضا ايشه تاختا و چوخلو آغا جلارين ياش قول - بوداغيندان الله گلن چيرپى ايله اورتىلر.

ائو يىيه سى دام باسديрма مراسيمىندن بير گون اؤنجه تورپاق ايله بوغدا سامانينى سو ايله قاتير و بئله ليكله پالچيق دوزلدرلر. آنجاق بير گون قاباقدان ائو يىيه سى واسيطه سى ايله نئچه نفر ايشله يه بىلن آدام بو مراسيمه دعوت اولونار. صوبع ائرته ايكن چاغيريلان آداملاр گلپ و بير نئچه سى پالچيغى قاريشديرىپ كونده دوزلدرلر. بير نئچه سى ده آرخالارينا سبد تاخاراق كونده لرى دام اوستونه داشىيارلار. بير نئچه نفر ده كونده لرى دامين بوش يئرلرينه يئرلشديرىپ دامين اوستوندە كى آچيق يئرلرى تو تارلاار. آنجاق بير نفر ده مala الينه آلپ دامين اوستونو هامارلايار.

بو مراسيم صلوات ايله توكتنر. البتە بو مراسيم ده ايشله ينلر پولسوز بو ايشه گيريشرلر. آنجاق يالنيز ائو يىيه سى بو مراسيمىدە ايشله ينلرە قايلان آلتى (صيحانه) و ناهار و بعضى

ایسه شام وئرر. ائو يىه سى نين يىشىرىدىگى شىلاندان آغ ساققال و آغ بىرچكىرە و ھەم دە فامىل و قۇنشولارا پاي وئرلەر.

.....
ايضاح:

- * كاغىذكۈنان (كاغذكنان) بېلگەسى آق كند شهرىنин مرکزىتى ايلە ۱۳۵۸/۱۰/۱۵ – جى گۈنىش اىلينىدە ۱۲۴ پارچا كند ايلە خلخال شهرستانىن دان آيرىلىپ ميانا شهرستانىنا باغلى اولدۇ. ايندى كاغىذكۈنان بېلگەسى ۷۳ پارچا كند ايلە تانىنیر.
- * كىلگان كندى دۈولت سىدلرىنده كلىان يازىلىر. بو كند كىچمىش زامانلار ۶۰ ائوندن عبارت اولموشدور. ايندى بو كند ۴۰ ائولىدىر.
- * دام باسىدۇرما: تىكىلەن ائوين اوستۇنۇ اورتمىك.
- * چىرىپى: شۇو آغاچى.
- * آتما: ائوين اوستۇنە و ھابىلە تىرلىرىن آلتىنا سالىيان آغاچ.

بىزيم يوردىا...، بىزيم ائلدى...؟

بىلەسۇوار فولكلۇر و پتەنسىل لرى

احمد مىرت - بىلەسۇوار

گۈنىش ساچىر، يېز كورەسى فيرانىر و سحر داغ دالىندان آرازى قىزىيل بوياغا با提ران آيدىنلىق يواشجاسىتنا با提ر، شايد اۆز ائوينه قايدىر، يادا كى دونيانيڭ باشقابىر حصەسىنە يئىدىن اۆز ايشىغىنى پاي آپارىر. هر حالدا گۈنىشىن بو گلېب گىتمەسىنى، آيلارىن و ايللىرىن اۋتەمىسىنى، بىزلىر اوچون بىر رسام كىمى گۈز قاباگىندا جانلاندىرىرىر. ساوالان اتگىنده و آراز قىراغىندا، سىن سىز - سمير سىز يېرلىشىپ ياتمىش آنا يوردم، جىئران اوولاغى، گۈزلەر سىرانگاھى، ھابىلە اىيگىدلەر مىسکىنى قوجامان موغان و منىم اىكى چاي آراسىندا بىر غنچە كىمى بىتن، بىر اولدوز كىمى پارلايان آنا دوغما وطنىم، بىلەسۇوار دا ھر گون بىر ايستى و ايشق يايىن گۈنىشى اۆز محبت دولو سىنەسىنە قوناق ساخلايىپ و تارىخ بويو بو گلېب - گىتمەگە يولداش اولوب.

«بالهارى» چايى ايلە آراز آراسىندا تارىخ بويو بركت دولوسو اولان بىلەسۇوار، بوتون دونيانين و همى ده آذربايجانىن اوزون تارىخە مالك اولان اولكەلرى كىمى، درىن معنالى و محتشم كىچمېشە مالك اولان عادت و عنعنه لەرە صاحىب دىرى.

خيال قوشۇنۇن نىقدەر قانادلارى گوجلو اولسا دا، بىر ديارىن كولتۇر دولو سماسى نىن آنجاق و آنجاق بىر كىچىك گوشەسىنە قاناد چالا بىلر، ياكى بىر نەنگ قىدرتلى فيكىر، بودىبىي گۈروننمە يىن دىنيزىن تكجه اوزوندە اوزە بىلر. بىلە بىر حالدا من كىم اولام بىر بىلە مىداندا قدم قويام. اگر بىر ايشە اورك چىرىپىنيرسا، سبب بودور كى من ده بىر سويملى اولكەنин قوجاغىندا ياشايب بوى آتمىشام و بىر منه قوت و ئىريپ و جرات باغىشلايىپ كى اگر بىر سمانىن سىنەسىنە قانادلانا بىلمەسم، ياكى بىر دىنيزىن دالغالارينا يېلگەن سالا بىلمەسم ده بىر دامجى بىر دىنيزىن، بىر ايشق بىر سمادىن گۈتۈرۈپ گله جىك نسىلىنە پاي ساخلايىم. بىر بولاغىن دىزە قووشدوغۇ كىمى و بىر اولدوزون گۈى كۆكىسوندە پارلا دىغى ساياق، اونلارى اۆز غرور و افتخار دولو كىچمېش لرىنە باغلاماقي بىر بارىش

يارادا بيلر، اوامود کي باشارام و اوامود کي دوز گونجه سينه بو پايى كىچميسىدن آلىب، بير صداقتلى امانتدار كيمىن گله جك لره چاتدىرا بىلە.

بيزيم بو دياردا ايللر بويو هر ايلىن بو باشىندان او باشىنا قدر، مناسبت لرلە باغلى معنا دولو دبلر و اويونلار كىچميسىلدە اولوب و بير نئچەسى هله ده كىچميسىن دن بير ياد گار كىمى سينه دن سينه يە كۈچر كن، بوتون ائل آراسىندا اوز يئىنى ساخلايىب، بوردا سىزىنلە، بورا يئرده اكىن دن بىچىنەدك اولان دبلرە، قىسا باخىش سالماقى كىچىك بير آددىم سايىب، يوللانىرام.

اكىن واختى:

ياى فصلى اوز اىستى دولو يوكۇنو دالىنا چاتىپ و دالاشىپ و پايزىز اونون يئرىنى تو تاركىن، بورا دىيشىكلىك ايلە بير يئرده اكىنچى لر خىمندن ساخلادىغى دن تاخىلىن تو مجارلارا ئۆتكوب يال_ ياما جلالا موغانىن قىزىل تورپاق دوزلىرىنە يوللانىرىدிலار. اونلارين سلام_ صلوات سىسى اولكە يە چوخ گۇر كەملى و گۇزىل بير منظرە باغيشلايدى. اونلارين هاى_ هاراي لا حر كتلىرى و بير_ بيرىنە يېتىشىندا «بىرە مىن اولسۇن» دئىه خىر_ دعا وئرمەلرى سانكى اونلارا درىن اوامود وئرىرىدى.

پايزىز فصلىيندە، اكىن دن سورا قىش گلىب چاتىنجا، جور بە جور اويونلار بىلە سوار جاوان اوشاقلارينىن باشلارينى قاتاركىن ياشادىقلارى يئرده ياشايسىشىن اصوللارينى اۋيرىنېب قايدا_ قانونلا نىچە يانا شماقى و دشمن قارشىسىندا حاضىر اولماغا بىر مشق سايىلىرىدى. او جملە دن: «قايىش گۇتدۇ»، «گىزدىلىن پانج»، «چىلىنگ آغاچ» و... (بونلارين هەرسى نىن اۋزو نە گۇرە قايدا_ قانونلارى وار).

چىللە آخشامى

قىش گىرر_ گىرمىز پايزىز سون گونلارى قارقارىن قارىلىتىسلا بير يئرده گلن قار، كىچىكى و بؤيووكى چىلەنин گله جىگىن دن خبر وئرېپ و جماعتى بو شاختالى، قارلى_ قىرولو گونلارلە قارشىلاشماغا چاغىراردى. كىچميسىدە قىشىن بىرىنچى آخشامى، بىر سوپۇق و بوزلۇ هاوايا باخما ياراق، ايلىن ان او زون گىشە سىنەدە بوتون ائل طايما بؤيووكلىرىن ئوينە گىندىب، اىستى كورسو دئورە سىنەدە، دادلى، دوزلۇ و تربىيە دولو باياتى لار، ناغىل لار و حكايەلر اشىدىب اۋيرىنېرىدىلر. بؤيلە بير يئرە يېغىلىپ، دئىب_ گولوب، سۆز اۋيرىنمكىلر اوجا داغ سينە سىنەدەن حىات باغيشلايان آخار بىر بولاغا

او خشاردی. ایندیلیکده او لان ائل ادبیاتی اوز وارلیغینی او گنجه‌لره بور جلو اولماسی دانیلماز بیر حقیقت دیر.

چرشنبه و بايرام قارشیلاماسى

يوردو موزون باشقى يئرلىرى كىمى، آخىر چرشنبه و ايل بايرامىنى قارشیلاماق اوچون موغانىندا چوخلۇ اورتاق عادىلرى وار. اونلارين هاميسىنى آچىقلابىپ يازماق بو قىسا يازيدا يئرلشمە يەجك. آنچاق قىشىن آخىر آىي و بايراما بىر آى قالميش دؤردد چرشنېنى شىنىك ائىدip، تونقال قالماق و تكمىچى نىن يولۇنۇ گۈزىلە بىب اونون پايىنى و ئىركەن، شال ساللاماق قايداسى، قولاق آسمام و بو كىمى دىلىرىن گۈركىلى حكايەسى اولاردى. هابئلە بايرام گۈنلىرىندە قارا بايرامى اولانلارى يادا سالىپ و اونلارين گۈروشونە گىتىمك دە چوخ بىيىلەن دىلدەن دىر كى هله دە واردى. اونودما ياق آخىر چرشنېنى سحرى بىلەسۋوار شهرىندە بالهارى چاىي نىن قىراغىنا گەندىب، آت چاپىشدىرما مراسىمىنە باخماق اوشاق و بؤيووكلىر اوچون گۈزىل بىر خاطىرە يىدى. تاسفلر اوللسون ايندى هم بالهارى چاىي نىن قىراغى حاشارلانىب هم دە بو گۈزىل حىمىسى دې ندىنسە آرادان گۈتورولوب. منجه بو چاى و باشقى يئرلە حاشارلانسالاردا ائلىمизىن گۈزىل دىلرىنى دوستاقلاماق اولماز.

گۈزىل يوردون گۈزىل يازى

نوروز گولۇ اوشاقلار اوچون «نرگىس تېسى» نىن ان گۈزىل بايراملىغى ساپىلىرىدى. يازدا بولودلارين آغلابىپ ياغىش تۈركىمىسى اكىنچىلىرىن دوداقلارينا گولوش ائتىپ، اوشاقلارين توپا_ توپا كۆچھەلدە: «ياڭدى ياغىشلار، بانلادى قوشلار...» او خوماسى بىر گۈزىل جانلى تابلۇ يارالداردى كى ياغىشىن ياغىمىسى، قوشلارين او خوماسى و قارانقوشلارين گلەمىسى، طېعىتىن يېنى دە دوغولماسىلا بىر يئر دە ، تازا ياشاشىشىن باشلانماسىنى بىر شاهىد ايدى. هله دە ياز ايلە بىر گە قارانقوش لار يوردو موزا قوناق گلىرى. آمما نرگىس تېسى نىن نوروز گولۇنۇ اوشاقلارا اسىر گەمهسىنин نەدىنىنى بىلەمە يېرم. نە بىليم بلکە دە يازدا ياغىش ياغاركەن اوشاقلار داها نغەمە او خوما يىپ نرگىس تېسى نىن اونلاردان كوسىمىسى اونلارلا گۈزىل ياغىش آراسىنا چتىر كىمى بىر دىوار چكىب! يازىن آخىر آىي بىچىنەن قاباق، يئملىگ و قانقال موغان طېعىتىنە باغىشلایان نعمتلىرىدىر. كىچمىشىدە بو آيدا يئملىك چىلەر و قانقال چىلار اونلارى درىب شەردە

جماعته ساتيرديلار، بو بير دب اولاراق سانكى يئملىك لە قانقال يئمه يېب يا دا يئردن
يئمهلى بىتكىيل دره بىلمەس، او ايل سينىن اوچون ياز گلمەميش سانىلاردى!

خرمن

قىزىل تورپاق موغان، خرمن سىز بير باير يئرە بىزىر. هارادا موغان آدى گلرسە اونون
خرمنى دە قولاغى بير سئومەلى نغەمە كىمى سىغاللار. دوقۇز آى پايسىزى، قىشى، يازى
گۆزلەين اكىنچى، ايندى الى نىن امگىنى و ائونوندە كى ايلين زومارىنى گۇتورمكىدە دىر.
آللاھاتوكل ائدىب دستە_ دستە بىچىنچىلر چۈللەر يوللانىب بىچىن ايشىنى باشلاياردىلار.
كىميسى «درىاز» ايله كىميسى «اوراق» لا، يئرە قالان لاردا باششاقچى يىنин (باششاق:
بوغانىن باشى، دەن لە دولموش يئرى).

گون باتان چاغى ائوده قالان لار ائلين آشىغى ايله اونلارين قارشىسينا چىخىب،
يورقۇنلوقلارينى چىخارداردىلار. صباح_ صباح، بىچىلەن سونبولو آرپا_ بوغدادار
خرمنىرە سونبولدەن آيىرىلىپ، سوورولاندان سونرا بركتلى، داد دولو بوغدايا دئۇنرىدى.
مرجى، نخود، بىزَك و ... لرى دە بىچىرىدىلەر.

واختىندا بركتلى تاخىل ساتىلىپ، هر كىمسە باشقىدا ايش لرىنه يىتىشىرىدى. بىرى مشهد
زىارتىنە، بىرى دە ايستى سولارا گىتمەك فيكىرنە دوشىرىدى. بىرى دە جوانىنىن توى
تداركىنى گورمك اوچون چرچى نىن يولونو گۆزلەرىدى. چرچى شەھەن جانا ياتان
قۇماشلارلا باشقىدا لازم اولان شئىلرى گىتىرىپ خارمان چاغى اهالى يە ساتاردى.
چرچى نىن گلمەسىنى اوشاقلار اونون دىلىيندن هارايىلاردىلار: «گلۇن گلۇن چرچى
گلىپ خرمنە»

يئنە يئر كورەسى فىرلانىب يئنى دن ياي يئرىنى پايزا وئرىپ و ... و ... .
كاش او گونلارين صداقت لە محبت دولو عادت_ عنعنەلرى، اۋز يئرىنى صنايىلشن
دونيانىن او بىونلارينا وئرمە سەيدى كاش!

بایرام گونلریندە «نمین» ده اوخونان نغمەلر و ماھنیلار

محمد علی اوچاقى نيارق - نمین

مراسيملرين چو خو قديمدن انسانلارين اعتقادلاري، طبيعت حادثهلىينه قارشى مناسبىتلىرى امك فعالитى ايله علاقهدار اولموشدور.

اكينچىلىك_مالدارلىق، چۈلچولوك، چودارلىق، اووچولوق و بوکىمىي ايشلرله باغلى او لاراق مراسيملر تشكىل ائدىلمىشdir. بو مراسيملرين لاب چوخ اهمىتە مالىك اولانى نوروز بایرامى ياخود باهار بایرامى دىر. باهار بایرامى قارلى_بورانلى قىشىن بىتمەسى و يام_ياشىل باهارىن گلەمىسىلە باشلاتتىر. بو بایرام انسانلارا سئىنج و اميد وئرن و اونلارى روحلاندىرما يير بایرامدىر.

بو بایرامدا مختلف ماهنى لار و نغمەلر اوخونور، يوردو مووزون هر بير يېرىندە، بير_ بىرينه او خشار و بعضاده بير آز فرقلى مراسيملر كېچىرىلىر و ماهنى لار اوخونور. بو قيسا يازىدا قىسىمەز بودور، گۆزل و قىزىل تورپاق آذربايجانىمىزدا خصوصىلە اردبىل و نمین ماحالى و اونون هندورىنىدە يېر سالان گۆزل كىندرىدە بایرام و عمومىتلە ياز فصلى ايله علاقهدار اوخونان ماهنى لاردان و نغمەلردىن سۆز آچاق.

باهار بایرامى گلەمىسىلە طبيعت تزهدن جانلانىر ائله بونا گۇرە هم حيوان بئجرىن هم دە اكينچىلىك ائدىلرinen نظرىندەن چوخ اهمىتە مالىك دىر. قىيم زامان جو تچولوك اۋزونە بئيوڭك و اهمىتلى بىر پئشە سايىلىرىدى چونكۇ هر آدام بو ايشى گۇرە بىلمىزدى. جوتچولر او كۆزلىرى ايكى_ ايكى جوتە يعنى بويوندروغا قوشار مىشلار و سحر تىزدىن دوروب چاي_چۈرگى يئىيب يولا دوشىمىشلار و يئرى آلت اوست ائدرىكىن خوش سىلە گۆزل_شىرىن و احساسلى نغمەلر او خويار مىشلار كى بو نغمەلرە امك نغمەلرى دە دئىمىشلر. گويا او خوييا_ او خوييا جوت سورىندە يورولماق بىلمىز مىشلر.

24

حَقَّهُ بَاغْلَا آَرْزِينِي

چئوير يئىين او زونى

آلاله ياد ائيله سون

تافرى وئر روزىنى

يئملىك چىلر، تورىك چىلر و ترەچىلر ده يازىن اوللىرىنده چۈلە گىندىب بىلە
گئيرنتىلىردىن درەمىشلىر و قوهوم_قۇنشۇلارا و اونا، بونا پايىلارمىشلار و بو ايشلە باھارىن
گلمەسىنى موشتولوق و ئەرمىشلىر. البتە يئملىك چىلردىن سىسى ياخشى اولانى دا گاھدان
الينى قولاغينا قويوب كۆۋوشىندا اوخويارمیش:

عىزىزيم سنه داغلار
اڭل چىخار سنه داغلار
توقايدىم يار اليندىن
چىخايدىم سنه داغلار

چوبانلار_ناخىر چىلار و بوزوو چولاردا بىلە گۈنلەردا ايشلىرىنى باشلارمىشلار و
ھر گون آلاتوراندان كىندىن قويون، قوزو، گامىش، اينك و قاراماللارىنى ھوولايىپ
داغ، داشا او تلاتاجاقلارا آپارامىشلار. چوبانلار مال _ قويونو، اوتارا_اوتابارا گۈزىل
ھاوالار اوخويوب توتك چالارمىشلار. بعضى چوبانلار سەگاهى توتك سىسىلە ائله
اوخوياردىلار كى آدام دوغورдан واله او لاردى. بونودا دئىيم كى قويون_قوزولارين
زىنلىرى اوپىرىسى و تامامىلە ناخىرىن سىسى_ صىداسى ائله اۆزو بىر موسىقىدىرى هر اهل حال
اوچون بو گونلەر ھامىدان چوخ آشىق علسگەرين شعرلىرى اوخونور:

گۈزىل سىيرانڭاھى سان
گۈرۈم سنى وار اول يايلاق
آچىلىسىن گولون نر گىزىن
يئەنە مرغۇز اول يايلاق

من سنى گۈرنىن بىرى
سېنە م اولدو غەم دفترى
اولدۇر آشىق عسگرى
اۆزۈن گناھكار اول يايلاق

نغمەنى اوخويار دىلار:

گون گىتدى سو ايجىمە
مخمل دونون يېچمە
ايىدى گلار
آى
ايىدى گلار

بونودئمكەلە همن گونش ده گويا بولۇد دالىندان چىخارميش!
اوچاق و ئىرىدى قاغام دئىير: قدىم بايرام گونلرى و يازىن اول چاغلاريندا گۇرردىن
كى خالخال ماحالىندان خالخال گىلى ساتانلار ياواش—ياواش گلىرلر و كندى «های
خالخال گىلى آلان» سىسى بوروپىرى. چىرىن ده خىمنىزدە دوشىمىسى كندلىرى
داها گۈزەللەنديرىپ روتق لنىرىرىدى. چىرىلىر پار—پالتار، اوشاق اوپۇنجاقلارى،
اثۇ شئىلىرى و بىلە ماللاردان سوواى ناغارا، الک، گەم و قىرييل ده ساتار و بىلە
سسىلدىلر:

ناغرا آلان
غريبىل آلان
قونشو محتاجى اولان

قوجالار دا بوجۇنلاردا قاپىدا داش و هييمەلرین اوستوندە او توروب اۆزلىرىنى گونه
ۋئردىلر بلکە قىشىن سوپۇغۇ جانلاريندان چىخىسىن. قوجا كىشىلىر كىچىن خاطىرلەردىن
دانىشىب و بىر—بىريلە دردىشىدىلر و گاھدان ذوق اھلى اولان شعر ده اوخويارميش:

چارخىن دولانماقى فلگىن داغى
سىنهم اوستە قوشادىدى نە دىدى!
بو قوجالىق عجب منه آد اولدو
جوان عۆمۇرمۇ باشا دىدى نە دىدى!

٢٦

مراسم چهارشنبه سوری در روستاهای نمین

سولماز پور نعمت - نمین

کول چرشنبه:

قبل از رسیدن چهارشنبه سوری (کول چرشنبه) زنان روستایی تمام اتاق‌های خانه را گردگیری کرده و به شستشوی وسایل و فرش‌ها پرداخته و خانه را از نو می‌آرایند تا برای استقبال از عید آماده باشد. قبلاً "خانه‌های روستایی گلی بودند و به صورت سنتی ساخته شده بودند. زنان روستایی گل سفید (شیره) را از پایه کوه‌ها آورده و خانه را با آن سفید کاری می‌کردند و سبزه‌های خود را آماده می‌کردند تا در شب عید در سفره تحويل سال نو بگذارند.

گول چرشنبه:

مردم پیله چای همچون دیگر روستاهای آذربایجان برای رسیدن شب چهارشنبه سوری لحظه شماری می‌کنند، جوانان (گون، خار و کاه) جمع کرده و به صورت چند کپه در آورده و منتظر غروب خورشید می‌شوند تا تاریکی این شب را با روشن کردن آتش کمتر احساس کنند هر کس به اتفاق خانواده اش آتشی روشن کرده و از روی آن می‌برند و زیر لب ورد هایی زمزمه می‌کنند:

(آتیل، ماتیل چرشنبه، بختیم آچیل چرشنبه)

مردم از کوچک و بزرگ شب چهارشنبه سوری بر کف دست خود حنا می‌گذارند و گاه تا صبح صبر می‌کنند تا خوب رنگ بگیرد و بعضی جاها به بره‌هایی که رنگ سفید یا خال سفید دارند حنا گذاشته و نشان سرخی بر آنها می‌گذارند. غذای رسمی آن شب (چهارشنبه سوری) شیر پلو با ماهی هست که اهل خانه بالباس نو دور هم جمع شده و مشغول صرف شام می‌شوند و در اتفاقها شمع روشن می‌کنند.

جوانان پسر روستا معمولاً "دور هم جمع شده و تا موقع شام در بالای کوه‌های مشرف به روستا آتش روشن می‌کنند. اگر دقایقی را به اطراف نظاره گر باشی همچون قلعه و آتشکده‌هایی در بالای کوه‌های زیادی شعله‌های آتش زبانه می‌کشد.

شال ساللاماق:

در خانه‌های قدیمی روستایی وسط سقف خانه، روزنه‌هایی کار می‌گذاشتند که

غرض اصلی تهويه هوا و بیرون کردن دود تورها بوده است. امروزه دیگر کمتر به چنین چیزی می‌توان برخورد که از جمله موضوعات استفاده از آن در شب چهارشنبه سوری موضوع «شال آویزان کردن» است به این ترتیب که بعد از اینکه همه در خانه‌هایشان جمع می‌شوند افرادی به طور ناشناس به پشت بام خانه‌ها رفته و شال‌های رنگین خود را آویزان می‌کنند به این معنی که عیدی می‌خواهم. صاحبخانه باید نسبت به فراست خود حدس بزند که این ناشناس کیست تا چیزی به فراخور حال خود و مناسب با او به رسم عیدی به شال او بینند. معمولاً "تخم مرغ رنگی، آجیل، شیرینی؛ پول و از این قبیل را به عنوان عیدی استفاده می‌کنند. در گذشته‌های دور اگر صاحب خانه تشخیص می‌داد شخص ناشناس پسر جوانی است در صورت داشتن دختر دم بخت به شوخی یا جدی دختر خود را به شال می‌بست. در این شب تخم مرغ پخته و رنگ آمیزی می‌شود و نیز گندم، عدس و نخود بو داده می‌شود.

قولاق آسدي(فال گوش)

اهل خانه آن شب را کمتر حرف بی ربط می‌زنند و بیشتر حرفاهاي شاد و خیر در خانه به میان می‌آيد زیرا عده ای با نیت قلبی، به پشت در همسایه رفته، فال گوش می‌ایستند تا جمله شنیده را در مورد نیت خود تفسیر کنند. به همین جهت مردم مواطن هستند که حرف بدی نزنند تا یکی با شنیدن آن ناراحت بشود.

پریدن از روی آب

صبح در هنگام طلوع آفتاب همه لباس عید پوشیده و دخترها و پسرهای جوان به همراه خانواده خود به کنار رودخانه می‌روند و از روی آب جاری می‌پرند و این سرود را می‌خوانند:

بخت من بخت سعید بختیم بارک الله، آغ اللره قیرمیزی حنا یاخديم بارک الله
 (آتیل ماتیل چرشنبه / بختیم آچیل چرشنبه)

پریدن از روی آب کاری است که همه آنرا انجام می‌دهند معمولاً "پسران جوان در این روز دختر مورد علاقه خود را انتخاب می‌کنند. سر و صدای کنار رودخانه بسیار لذت بخش است مردم در رویارویی با هم چهارشنبه سوری را به هم‌دیگر تبریک می‌گویند و افراد جوان با مسن تر از خودش دست داده و با هم خوش و بش می‌کنند. با آنکه بعضی از این مراسمات در حال فراموشی است ولی هنوز هستند کسانی که می‌خواهند آین قدمی نوروز پا بر جا مانده و فراموش نشود.

عید نوروز

معمولًاً اعضای خانواده از کوچک و بزرگ که روزها انتظار رسیدن لحظات تحويل سال را کشیده‌اند لباس‌های عیدانه خود را می‌پوشند تا دور هم و همگام با دیگران وارد سال جدیدی شوند. بچه‌ها بیشتر از دیگر اعضای خانواده خوشحالی می‌کنند. دقایقی قبل از تحويل سال در اتاق‌های خانه شمعی روشن می‌شود تا استقبالی از بهار و سال نو باشد.

همه دست به دست هم می‌دهند تا سفره تحويل سال نو پهنه شده و همه دور سفره جمع شوند. به محض تحويل سال نو معمولًاً بزرگ خانه آیاتی از کلام الله مجید را تلاوت نموده و دعای تحويل سال را می‌خواند تا سال به کلام الهی مزین شود. اهل خانه با همدیگر روبوسی می‌کنند و بزرگ خانواده سال جدید را به همه تبریک گفته و افراد خانه از وی عیدی می‌گیرند.

معمولًاً دید و بازدید عید از همان لحظات اول شروع می‌شود و از بزرگ فامیل شروع شده و چهار تا پنج روز ادامه می‌یابد. امروزه سفره‌ی عید از هفت سین تجاوز کرده و تجملاتی و رنگارنگتر شده است. نوروز علاوه بر ایام تحول و شادی ایام کدورت زدایی از بین اهالی نیز هست که ریش سفیدان عهددار این امر مهم هستند. در این ایام جوان‌ها دسته در مکان‌های عمومی و وسط روستاهای گرد هم آمده به شادی و بازی می‌پردازند ولی در همه حال به بزرگان محل احترام خاصی قائل هستند. عروس و دامادهای جوان در ایام عید از بزرگان فامیل پاگشا و هدیه می‌گیرند تا زندگی خویش را با خاطراتی خوش آغاز نمایند.

بایرامیق (عیدانه)

در گذشته از خانه داماد یک دست لباس و شیرینی و خواربار به خانه پدر عروس می‌بردند. عیدانه را در مجتمعه‌های مسی می‌چینند و روی آن را با پارچه‌ای قرمز رنگ می‌پوشانند. دختران و نوعروسان جمع شده و آن را بر سر گرفته به خانه پدر عروس می‌رسانند. آنان فاصله بین دو خانه را با آواز و نغمه‌خوانی همراهان می‌بیمودند. زمانی که به مقصد می‌رسیدند خانواده عروس از آنها به خوبی استقبال می‌کردند و پس از دریافت عیدانه به هریک از آنها «دستخوشی» می‌دادند.

منابع:

هفتنه نامه نوید آذربایجان، نشریه دادگر،
وتحقیقات میدانی نگارنده

گئی مونجوق (ناغیل)

رحیم غلامی لنجآبادی

روايت ائدن: پاپور ميرزاي

اؤنجه يايىتلەتمىش: آذرى ۱۱_جى سايى (ائى دىلى و ادبياتى درگىسى ۱۸_جى سايى)

www.Azelbilimi.com

متن ادبى شىوه ده كۈچۈرۈلۈدۈر

گونلەرين بىر گونوندە كىندرلىن بىرىسىنده بىر ناخيرچى وار ايدى. ناخيرچى هر گون كىندين ناخيرينى بايىرا آپارىپ و او تارىرىدى. ناخيرچى نىن آروادى دوققۇز آيدان سونرا يېرىككەدى. ناخيرچى نىن آروادى تكجه اينك اتىنه يېرىككەلە يېردى. دئمەلى ناخيرچى نىن دونيا مالىيىدان بىر شىئى يوخ ايدى و فقط ناخيرى او تارىپ حاق آلىرىدى.

ناخيرچى آروادىن اىستىگىنە بىر آزجا فيكىرە گىدىپ و ائششىگىن باشىنى كىسيپ جىڭىزىندەن آروادىنا گتىرىدى. آروادى ائششىگىن جىڭىزىنى يىئى و دوققۇز آى، دوققۇز گون، دوققۇز ساعت، دوققۇز ثانىەدن سونرا بىر اوغلان دوغدو. بو اوغلانىن بىنى آدام آمما قولاقلارى ائششىك قولاغىينا او خشادى.

اوْن اىكى ايل اوشاغى ائودە ساخلادىلار. يانى اوشاغى آبىرلارينا گۇرە قويمادىلار چۈلە چىخىسىن. گونلەرين بىر گونو اوشاق دا آتساسىلا گىتىدى. گون اورتا و اختى يىدى كى، ناخيرچى سوسوزلا يېب اوغلۇنا دئدى «گەت گۆر او بىدان سو آلا بىرسىن».

اوغلان او بىايا گلېپ سو اىستەدى. بىر قارىيەن بارداق كومەدن چىخىپ بارداگىي اوغلاتا و ئىرىپ دئدى «اوغول! بوردان او زاقلاشاندان سونرا بارداگىن آغزىنى آچارسان». اوغلان او بىدان او زاقلاشاندان سونرا بارداگىن آغزىنى آچدى. بارداگىن آغزىنى آچاندا بارداقدان بىر ايان چىخدى. اوغلان قورخوب، دالى چىكىلىدى. ايان دئدى «قورخما! اگر منى ايانلارىن شاهى نىن يانينا آپارسان، هر نە اىستەسەن و ئىر». اوغلان دئدى «نىيە، نە اوچون؟» ايان دئدى «چونكى من ايانلارىن شاهى نىن قىزىيام، آمما يادىندا ساخلاڭىنان كى، بىز اورا چاتاندا ايانلار بىزىم دۇورەمېز يېغيشا جاقلاقلار، سەن اوندان قورخما ياجاقسان چونكى اونلار منى قارشىلاماغا گلىرىلر. اوندان سونرا آتام سەنە دئىھەجك «منىن نە اىستەيىرسىن اىستە». اوندا دئىرسىن «شاهىن ساغلىغىنى اىستەيىرم». بو سۆزو اوچ دەفه سەندىن سوروشادىق. هەردەفه سوروشدو سەن دئىرسىن «شاهىن ساغلىغىنى

یسته بیرم». آخرین دفعه شاه بیر د سنه دئیه جک «مندن نه ایسته بیرسن ایسته». او ندا دئیرسن «دیلینین آلتیندا کی گوئی مونجوغو ایسته بیرم».

ایلان اوغلانا یولو گؤستریب یولا دوشدولر. گىتىدىلر گىتىدىلر تا ايلاتلارين شاهىنى يوردونا يىتىشىنەدە هە ياندان ايلاتلار يېغىشىدிலار. ايلاتلار بونلارى شاهين يانينا آپاردىلار. شاه دئى «اوغۇل! مىدن نە اىستەيرىسىن اىستە» اوغلان دئى «شاهىن ساغلىغىنى يىستەيرىم» اوج دە سۇروشاندان سۇنرا اوغلان شاهدان گۈئى مونجوغۇ اىستەدى. شاه تىتەرىدى، دئى «منى يامان گونە سالدىن». شاه اىستەدى كى، گۈئى مونجوغۇ وئرمەسىن، شاهىن قىزى آجىقلاندى. دئى «بە سىن نە جور آتاسان؟ بۇ منى نجات وئرىب. سىن اونون اىستەدىكىنى وئرمىرسىن؟» شاه علاجىسىز قالىب گۈئى مونجوغۇ وئردى. دئى «اوغۇل! گۈئى مونجوقدان هە نە اىستەسەن اولمالىدىر».

اوغلان ايکي رکعت ناماز قيليب دئدي: حضرت_ى سليمان عشقينه منيم قولاقلاريم آدام قولاغي اولسون بولولدن ده بوردا بير عمارت تيكيليسين. حضرت_ى سليمان عشقينه اوغلانين قولاقلاري دوزليب، بير ده بولولدن بير عمارت تيكيلدي. اوغلان ايکي رکعت ناماز قيليب، دئدي «حضرت_ى سليمان عشقينه بير دنه آتيم، بير دست تزه پالتاريم و بير بوشقاپ خوريم اولسون». حضرت_ى سليمان عشقينه بونلارين هاميسي اوغلانين اليه چاتدي. خورگي يئيب، پالتاري گئينىدى آتى مينيب، آتاسى ائوينه يوللاندى. آتا_آناسى اوغلانى اولدو سانيدىلار. اوغلان ايچرى گيركىن اوغلانى تانيمادىلار. اوغلان باشينا گلنلى آتا_آناسينا سؤليله بىب قولاقلارينين آدام قولاغي اولدوغونو آتا_آناسينا گۈرستىدى. اوغلان آتاسينا دئدى «دابا صاباحدان ناخيرا گىتمە يەجكىن». آتاسى مال يېيەلرinen دئدى «دابا من صاباحدان بير كىسين مالىينى اوختارمايا جاگام». اوغلان آتاسينا دئدى «آتا! شاهين قىزىنى مىيم اوچون ائلچىلىك ائتتىگىلەن». آتاسى دئدى «اوْغۇل! شاھ قىزىنى سنه وئرمىز. آغىر اوتور باتمان گل». اوغلان آتاسىنى راضى ائدib، دئدى «قورخما! سەن قىزىن ائلچىلىكىنە گىتكىلەن».

صیح آلتورانیلقدا اوغلانین آتاسی ائلچى داشينا چىخدى. شاها خبر آپاردىيلار كى، «ناخيرچى ائلچىليگە گلىب». شاه دئىدی «قويون گلسىن». شاه ناخيرچىا دئىدی «اگر سين اوغلون مينيم قىزىمىي ايسته بىر گر كى مين دنه دوه گىتىرسىن و دوهنىن مىنى ده بىر رنگده اولا. هر دوهنىن ده بىلەنده اون ايكى چووال قىزىل اولسۇن».

ناخيرچى ائوه قايىدېب، شاهىن ايسته دىكلرىنى اوغلۇندا سۈيىلەدى. اوغلان آتاسىنى دئىدی «آتا! شاهىن ايسته دىكى لرى ھامىسى صىح چاغى قاپيدا حاضىر اولا جاق». اوغلان ايكى ركعت ناماڭ قىلىپ دئىدی «حضرت ئى سليمان عاشقىنى من دنه دوه، هر

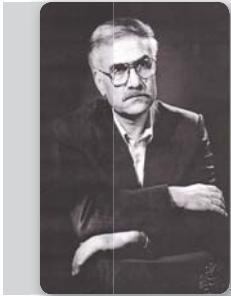
دوهنين بئلينده اون ايکي چووال قيزيل اولسون». حضرت_ى سليمان عشقينه اوغلانين ايستگى نين هاميسى حاضير اولدو. ناخيرچى صبح آلاتورانلىقدا دوهلىرىن اووسارينى چكىب شاهين قاپيسينا آپاردى. شاه تعجب لىب آما بير سؤز دئيه بىلەدە. ناچار قىزى ناخيرچى نين اوغلۇنا وئردى.

بىر مەدتىن سونرا شاهين قىزى اوغلانين سيرىنى آنلادى و گۈئى مونجوغو گىچە ياتاندان سونرا اوغلاندان اوغورلادى. قىز آرزى ائلهدى كى، دىزىن اورتاسىندا بىر ائۋى و لايقى بىر كىشىسى اولسون. اوغان آپارىب گۈردو نە آرواد وار، نە هېچ زاد. الىنى بورنونا آپارىب گۈردو گۈئى مونجوغو دا يوخدور ايکى الى اولدو بىر باشى دئدى «أئوييم يىخىلدى، بئچارا اولدوم، تمام ثروتيم اليمن گىتدى».

بىر پىشىگى بىر ايتى وار ايدى اونلارى گۈئى توروب گۈئى مونجوغونوتاپماغا يوللاندى. گىدېب گىدېب بىر دىزە يئىشىدى. دىزىن اورتاسىندا بىر عمارت گۈردو. اۆز_اۆزونە دئدى «بو عمارت حىكمەت سىز اولا يىلمىز. البت گۈئى مونجوغو بو عيمارتىدەدیر». اوغان گۈردو دىزە گىنە بىلەمە يەجك. نالاومود اولدو. پىشىك دئدى «نىيە ياس تو توبسان. ايندى ايت ايلە من گىدېب گۈئى مونجوغو گىتىرم».

پىشىك ايتىن بئلينه مىنېب دىزىن اوزە_اوزە عمارتە چاتدىلار. آستا_آستا عمارتىن اىچىنە كىچدىلر. عمارتىن اىچىنە كىچىنە گۈردولر شاهين قىزىلا بىر دئۇ يو خلايىب دىر. پىشىك گۈئى مونجوغو قىزىن باشىندان گۈئى توروب، فاچدىلار. دىزىن اورتاسىندا ايت دئدى «مونجوغو منه گۈستر گۈرۈم تىزجە مونجوقدور». پىشىك دئدى «دىزىن او تايىندا گۈستررم». ايت دئدى «يوخ! گۈسترمه سن سى سويا آتاباجام». پىشىك مونجوغو گۈسترندە مونجوق اليىندى زوپ دىزە دوشدو. اوغان يئنە دە نالاومود اولدو. بىر_بىر تورچولارين تور آتماغىنى گۈدوردو. بىر گون تورچولارين بىرىنىن توروندا بىر قىرمىزى باليق اشىيگە چىخدى، تورچو بالىغىن قارنىنى جىراندا گۈئى مونجوق گۈرونندو. اوغان تورچويا دئدى «مندىن نە اىستە يېرسىن اىستە. آنجاق او مونجوغو وئر منه». تورچو دئدى «يوخ! بىر دنه قىزىم وار. بو مونجوغو قىزىما آپاراجاجام» يئنە دە اوغان علاج سىز قالدى.

يئنە دە پىشىك دئدى «قورخماگىنان من مونجوغو گىتىرم». پىشىك آستا_آستا تورچونون ائويينىن اىچىنە كىچىب، گۈئى مونجوغو تورچونون قىزىنин اليىندە گۈردو. پىشىك تىزجە آتلانىب قىزىن اوزون_گۈزۈن دىدە. قىز الىن آپارىب اوزونە آغلادى. آغلایاركەن مونجوق اليىندى دوشدو. پىشىك تىزجە مونجوغو گۈئى توروب قاچاراق اوغلانا يئىرىدى. اوغان پادشاھا خبر آپارىب دئدى كى، «قىزىن باشقا كىشى ايلە اوينايير» پادشاھ قىزىنى اولدوروب شاھليغىنى اوغلانا وئردى.

ايلين گون بؤلوملى اردبىل ماحالىندا

محمدعلى نهاوندى(موغان)

آشاغىدا اوخوياجاغىنىز يازى ائل دىلى و ادبىاتى در گىسى نىن

٩_ جو سايى، ١٣٨٢_ جى اىلده يايىنلانمىشىد.

www.Azelbilimi.com

بايىلى: بايرامدان قىرخ بىش گون گىدن، تۇرپاغىن گۇئىرن و يئمين مال_ حيوان
آغزينا گلن چاغىنا دئىيرلر.

بؤيوك چىللە: چىللە گئچەسى نىن صاباحىندان باشلانان قىرخ گونلوك بىر مەتدىر،
«دى» آبى نىن بېرىندىن بهمن آبى نىن اۇنۇنا قدر اولان مەت.

چار_چار: بؤيوك چىللەنин سۇن اىكى گونو و كىچىك چىللەنин اىلك اىكى گونونە
چار_چار دئىيلir. ائلين آراسىندا قارىن آستا_ آستا قارلاماسىنا چار_چار دئىيلر.

چىللە گئچەسى: آذر آبى نىن سۇن گئچەسى و گئچەلرین ان اوزوونو. (فا. يلدا).

خىدىر: بؤيوك چىللەنин قورتaran گونو و كىچىك چىللەنин اىلك گئچەسینە خىدىر
دئىيلر، كاوشىس اوغلو خىدىرین آدى دا او گئچە و يا گوندوزى دۇغۇلدۇغۇنا خاطىر
قۇيولمۇشدور.

دارغان گونو: «اسفند» آبى نىن سۇن گونو، گاھانبار بايرامى = خلقىت گونو.

زومار آبى: يايىن سۇن آبى شهرىور زومار آبى آدلانىر.

سېرچە كولەگى: «اسفند» آبى نىن سۇن اۇن گونلرىنин اوْرتا اوچ گونو «اسفندىن
24-26_ جى گونلرى».

شىشە: بايرامدان اوْتۇز آلتى گون گىدەنە قدر، ائلاتلار شىشە دئىيلن بو مەتتە
مال_ داوار اوچون يىم زومارى ساخلىيارلار.

قارى كولەگى: «اسفند» آبى نىن ايكنىنجى اۇن گونودور.

قۇرا آىي: يازىن اوچونجو آيینا [خىداد] قۇرا آىي دئىليلر.
قۇرا يىشىرن آىي: يايىن اىكىنچى آىي [مەراد] قۇرا يىشىرن آىي آدلانىر.

قوش كولەگى: «اسفند» آىي نىن سۇن اۇن گۈنلەرىنىن اىلك اوچ گۇنو «اسفندىن ۲۱-۲۳_جو گۈنلەرى».

كىلهوز: اۇن يىددى گۈن پايزىدان قالاندان، آذر آىي نىن اۇن اوچوندن بىر مەته كىلهوز دئىليلر. ائلات اىچىنده بىلە بىر روايت وار كى، آذر آىي نىن اۇن دئور دونجو گئجهسى داغ كىچى لرى گۆزلىينى اولكى اولدوزونا تىكىرلر، اولكى گۈردو كىدە ائركىكىلر دىشى لرلە جو تەشىلرلە.

كورد اۇغلو گئجهسى: كىچىك چىللەدن سۇنرا گلن اىلك گئجه يە كورد اۇغلو گئجهسى دئىليلر.

كورد اۇغلو گۈنلەرى: «اسفند» آىي نىن اىلك اۇن گۈنودور.

كىچىك چىللە: ايىرمى گۈن مەتىنде «بەمن» آىي نىن اۇن بىرىندىن اۇتۇزۇندا قدر كىچىك چىللە دئىليلر.

لئىسان آىي: يازىن اىكىنچى آيىنا [اردىيەشت] لئىسان آىي دئىيرلر.

وعده يىلى: «اسفند» آىي نىن قالان سۇن اوچ گۈنۈنون اىلك اىكى گۇنو «اسفندىن ۲۷-۲۸_جي گۈنلەرى».

خالخال درمان بىتكىلىرى

اردشىر نصيري

نوت:

يازى ايلك دئونه «ائل دىلى و اديياتى» درگىسى نين^٣ جو سايىندان آلىيپ، جناب اردشىر نصيري طرفيندن مختصر ائدىتىن سونرا قىساد يلمىشى آشاغىدا وئىلىر.
«ائل بىليمى رداكسييا هئىتى»

١_ آت آلماسى / At alması: بىر نوع مئيودىر. دؤيرلر، اسھال اوچون فايدالى دىر.

٢_ آت گۇقى / At göti: كۆكونو قايندارلار، بۇيرك و مثانە داشىنا فايدادىر.

٣_ آردىج / Ardıc: بىر نوع آغاجدىر. دملرلر گۈز آغريسىنا و ايت دىرسە گىنه خئىردىر.

٤_ آلبالى ساياغى / Albalı sayağı: دملنر سانجىيا خئىردىر.

٥_ ارىك آغاجى نين كېتىرگەسى / Ḯrik ağacının kitirgəsi: دىش آغريسىنا خئىردىر.

٦_ امه كۈمەجى / Ḯmə köməci: دويو ايله يئسن جانى يوموشالدار.

٧_ اوزرلىك / Üzərrik: اوزرلىك، توستوسو اعصاب اوچون خئىردىر.

٨_ اوشقۇن / Uşqun: اوشقۇن قايىغى نين سويو قاش تو كونه خئىردىر.

٩_ اووهلك / Üvələk: بىدنىن كۆپون آلاр. درى كۆپوشىگە يىنده و قاشىناندا دملە يىب اىچىرلىر.

١٠_ اووهلك (ḮVƏLİK): (آش توهسى) دىن دملە يىب اىچىرلىر. تىترەمە يە درماندىر.

قوْرخان آداما اىچىردىرلىر.

١١_ اىيده آغاجى نين قايىغى / İydə ağacının qabığı: بىدنىدە شىشن بىر عوضۇن اوستونە باغلاسالار، ساغالدار.

- ١٢ _ بابانك / Babanək : گولو سانجى، سينه آغريسى و بوغاز گلمەسينه خىيردىر.
- ١٣ _ باتبات كؤكۈ / Batbat kökü : معىن فورمالاردا حب كىمى دوزلدرلىر. دوغماق ايستەمەين قادىنلار قاباقدان شىياف كىمى مصرف ائدرلىر. دوغماقين قاباغىن آلار.
- ١٤ _ باغاسوموگۇ / Bağa sümüyü : توسباغا سوموگونو دؤيرلىر، آت ياراسىنى ساغالدار، فتق يئلى اوچون خىيرلىدىر.
- ١٥ _ بالدىرقان / Baldırqan : دنى سارىمساقلا قايnadارلار، ترلەمەين آدامى ترلەدر. قولونجا خىيردىر.
- ١٦ _ بئش بارماق / Beş barmaq : بئش يارپاق دا دئىيلر، بوتون يارالار اوچون خىيردىر.
- ١٧ _ بىز گىن ياغى / Bəzərəyin yağı : عادت اولان قادىنلارا خىيرلىدىر.
- ١٨ _ بنؤوشە گولو / Bənövşə gülü : گوز دامارلارينا خىيردىر. گوجلندىرىر.
- ١٩ _ بوروق بوروق اۇتو / Buruq buruq otu : بىل آغريسىنا درماندىرىر. قايnadib پارچا اوستونه ياخارلار، بىلە باغلارلار توختادر.
- ٢٠ _ بۇغاناق / Boğanaq : تىكالى اوتدور تر چاغىندا يىشىلسە اور گى گوجلو ائدر.
- ٢١ _ بولاق اۇتو / Bulaq otu : دوغان آروادلار بىر شىىدن ايرگىسە بىر يئرى شىشىسى خىيردىر.
- ٢٢ _ بولاق اۇتو / Bulaq otu : قره ياتاقيلىغا و باشقىا دردلەر درماندىرىر.
- ٢٣ _ بولوم / Bulum : دؤرد پارچا اولور، اىچرىسى دولو دن اولور. سويون بورونا سېخسان سينوزىتە خىيردىر.
- ٢٤ _ بۇياق اۇتو / Boyaq otu : اوونون كؤكۈ يومورتا سارىسى ايلە بىرلىكىدە قول_قىچ سينىغىنا خىيردىر.
- ٢٥ _ بويما درن / Buyma dərən : بوتون بىندىدە كى يىل لرى آرادان آپارار. سانجىيا خىيردىر.
- ٢٦ _ بىلەلىك / Biləlik : كولدا اولار. يومورو_يومورو، خىردا_خىردا اولار. گئىگى دوشە خىيردىر.
- ٢٧ _ پىنتى گونىنىن گولو / Pinti gəvəninin gülli : تىنگ نفس اوچون فايدالىدىر.
- ٢٨ _ تانك اۇتو / Tank otu : ايکى اوزون يارپاغى اولور. ايکى يارپاغى نىن آراسىندا

- بىر يومورو گولو اولور. اونو آش ايله يېيرلر. يئمكدىن دوشنىن مىلىنى چوخالدار.
اشتاھانى آچار.
- _٢٩ _**Tərə**: قارىنى تميزلر. دردلرى آرادان آپارار. سارالانا درماندىر.
- _٣٠ _**Turşək**: قانى تميزلر. آغىز آغريسىنا و بوغاز آغريبا و معدەيە خېيىردىر.
- _٣١ _**Tüklüçə**: معدەدە اولان قارا سويو چؤلە تۈكىر. سانجى اوچون خېيىرلىدىر.
- _٣٢ _**Cəfəri**: قانى چوخالدار. قوخۇ و ايىلرى آرادان آپارار.
- _٣٣ _**Cır-cir gəvən gülü**: دملرلر سانجى اوچون خېيىرلىدىر.
- _٣٤ _**Çöл bəzərəgi**: معدە يېلىنى آرادان آپارار.
- _٣٥ _**Çilədag**: قويوق ياغىيلا بىر گە دؤيوب، ايرى بىتن سىنىق سومو گون سىندىغى يئرە باغلارلار. دويونو ارىدر.
- _٣٦ _**Xətmi gülü**: بىنى چىركىلدەن تميزلر. سويوق دىمەدە سىنهنى يۇموشالدار.
- _٣٧ _**Xəşə otu**: حيوانى كۆكلەر.
- _٣٨ _**Daş gülü**: داشدا بىتىر. قابنادارلار اىچىرلر، بئل دىسکى خستەلىگىنە خېيىردىر.
- _٣٩ _**Dağ xaşxaşı**: بوزمه قابى اولور. ايچىنده نارىن دنلىرى اولور. قابىنى دؤيرلر شىركەلە و سودلە قارىشدىرىپ كۈرپە اوشاغا وئىرلر. اوشاغى ساغلام ائدر واحتىندا ياتار.
- _٤٠ _**Dağ nanəsi**: دملرلر معدەنин كۈپونو آلار.
- _٤١ _**Damarca**: اوزون و نلى اولور. دملرلر اورك آغريسىنا و يارايا خېيىرلى اولور.
- _٤٢ _**Zəncəfir**: زنجفىل، تزه اولان اوشاغىن يانىن چىرتارلار زنجفىر قويارلار. قره قان گلر داها باوسىر توتماز. بئيوكلر گىرك اۋىزلىرى ايشىيە قابا سونرا ايچىنده اوئورا، دوزەلر.
- _٤٣ _**Zirə küp**: قارىن آغريسى اوچون فايдалىدىر. بوروندان قان

آچىلسا قورودار.

٤٤_ زىرىنج / Zirinc: ياغلى خۇرك يئسن، زىرىنج يئسن راحاتلىق گىتىر.

٤٥_ سوپورگە / Süpürgə: قوربان آيىندا آجارلى سين زىگىلە چىكىرلى ياخشى ائدر و ياندىرسان حيوان امچىكى گلسە قايتارار.

٤٦_ سوتدوين / Sütdüyən: بىر اوتدور ياراييا خىئيردىر.

٤٧_ سودا بىجريلىن فانه / Süd becərdən nanə: قولونج و آيرىلار اوچون خىئىرلىدىر.

٤٨_ سۇمۇرقان / Somurqan: اوجا، نارىن و توكلو اولور. آغ و سارى رنگدە گوللىرى اولور. اىچلىرىنده شىرىن سو اولور. اورگى گوجلو ائدر.

٤٩_ سؤيود يارپاڭى / Söyüd yarpağı: اوشاق حصبهسىنه خىئيردىر. اوشاغى سؤيود يارپاڭىندا ياتىردارلار.

٥٠_ سەھلاب اوْتو / Səhlab otu: كۆكۈنو دؤيوب يئسن اوسكۇرمە يىلە باشقادار دار دىرى.

٥١_ سىيىرى قويروغۇ گولو / Siyri quyruğyu gülü: قورودوب دملرلىرى. يوز دردە درمانىدىر.

٥٢_ شاھ بىزىك / Şahbizək و يا بالا دون / (Baladon): قارىن آغريسىنا، قولونج و دالاق و قره اوسكۇرگە درمانىدىر.

٥٣_ شاھ تەرە / Şah tərə: قانى تمىزلىرى. دالاغى ايشە سالار. بدن آغىرلاشاندا خىئيردىر. معدەنى توختادار.

٥٤_ شاھ تەرسى / Şah tərəsi: دملرلىرى. خىنا ايلە باشا ياخارلار. درىنى و توکو ياخشى ساخلار. معدە يى سو دوشسە توختادار.

٥٥_ شوورن / Şüvərən: قىزدىرمانى آلار، عصىلىرى توختادار، يوموشاقلىقىدىر.

٥٦_ شىرىن بىيان / Şirin bəyan: معدە آغريسىنا و معدە ياراسىنا خىئيردىر. قولونج آغريسىنا درمانىدىر.

٥٧_ شىرىن گىلە / Şirin gilə: سوتونو ساققىز ائدرلىرى. دىشلىرى خىئيردىر.

٥٨_ قاپاقلىجا / Qapaqlıca: اىسلامىب اىچىلەر. باغىر ساقلارى يوموشالدار.

٥٩_ قارا بىزىك / Qara bəzərək: آرىق اولانلارا خىئيردىر. و سىن تو تولمايا و

بۇغاز قورو ماسينا درماندیر.

٦٠ _قارنى يارىق / Qarnı yarıq: كىسىن يارا يئرينه سوپونو وورسان قانى قورودار.

٦١ _قاز آياغى / Qaz ayağı: اشتاها آچاندىر. قانى تميزلر. بئيركلىرى تميزلر.

٦٢ _قره آغاج قايىغى / Qərə ağac qabığı: قاينادىب سوپو ايله خمير ائلهسەن چىيان و يارا اوستە قويisan چىركى آلار.

٦٣ _قره شىڭى / Qərə şəngi: قاينادارلار. دەمروۋ، گون يانىغىنا، كىچىلىكى و توک تۈكۈلمە گە خىيىردىر. عادت اولان خائىملارا خىيىردىر.

٦٤ _قره گون كېتىرگەسى / Qərə gəvən kitirgəsi: ايلىكلىرى گوجلندىرر. اورەگىن بندىنى يۇغۇنلادار.

٦٥ _قره گىلە / Qərə gilə: مئيوھسى قانى تميزلر. آغاجى اوزون اولار.

٦٦ _قشنگى / Qəşəngi: چىركلى آرادان آپارماق اوچون خىيىرلىدىر. قاينادىب سوپونو اىچىرلار. بىدىن اىچ قوخولارىنى آپارار.

٦٧ _قمىش / Qəmiş: مال حئيوانىن بىدىننە چىرك اولسا تميزلر.

٦٨ _قوش اوزومو / Quş üzümü: كورك آغرىسى اوچون خىيىرلىدىر. قانى تميزلر.

٦٩ _قوش اپىگى / Quş əpbəyi: قارقادىلى، دوگو ايله پىشىريلە خستەلەر فايدالى اوЛАر.

٧٠ _قوش قۇنماز / Quş qonmaz: بىر تىكانلى اوتدور. ياندىرىپ كولونو يانىق يارايا قويارلار، ساغالدار.

٧١ _قويماق / Quymaq: ياغلا اونو قاتىپ پىشىرلر. سوزەنكلى آداملارا خىيىردىر.

٧٢ _قىلىنج اۇتو / Qılinc otu: قاتىقلار قاينادارلار باواسىلە خىيىردىر. حئيوان ياراسينا قورد دوشىسى درمان ائدر.

٧٣ _كاسنى (گؤى چىرتىق) / Kasni (Göy çirtى): قىزدىرى مايا خىيىردىر. قانى تميزلر. بئيرك و دالاق اوچوندور.

٧٤ _كاسىپ نۇخودو / Kasib noxudu: دالاق، روماتىسم و بئيركى، مثانە داشلارينا و قان آزلىغىنا و ورم اوچون درماندىر.

٧٥ _كىندير گونى نىن كۈكۈ / Gəvəninin kökü kəndir: اوْنون بىر ايل قاباقدان درىلمىشىنى و بىر ايل قازىلان سوپورگە اوتو و سوغان قايىغىنى قاينادىب سوپونو

دوغمايان قادينلارا وئرسن خئيردир.

٧٦_ كەھلىك اۇتو / Kəhlik otu : دملرلر سوپق دىمەنى و اىچ زىگىل لرىنى آرادان آپارار.

٧٧_ گۈل گاۋ زەبان / Güli gav zəban : قانى دورولدار او جالىغى اون سانتدىر. باشدا اوچ گولو اولور سودا دملرلر.

٧٨_ گۆزى / Gəzənə : نارين تىكان اوت پلوولا يېىرلر معده يە و اورگە خئيردیر.

٧٩_ گۈبەلك / Göbəlvk : معده آغريياندا توختadar.

٨٠_ گۈئى آتىن سوتو / Götü atın suyu : لالبند اوتو و سارى گول كى، گىلدىك تىكانى كىمى اولور و ايلان قايىغىنى بو سوتىدە قايىناتسان ايت سراطانىنا خئيردیر. اونو آرادان آپارار.

٨١_ گونه باخان اۇتو / Günə baxan otu : ائلى يارپاقلارى او لار آشلا پىشسە اورك آغريسيينا و يارايا خئيردیر.

٨٢_ گون كىتىرگەسى / Gəvən kitirgəsi : يومورتا سارىسى ايله بىرگە باش تو كونه و باش درىسينه خئيردیر.

٨٣_ گۈپىرچىن قانادى / Götürçin qanadı : سوپيون توتارلار تره يە او خشار او تدور. گۈزە قان دولاندا گۈز پىردىسىنە خئيردیر.

٨٤_ گىردىكان يارپاغى / Girdəkan yarpağı : قايىنادىب باشى يويارلار تو كون تۈكۈلمەسى نىن قاباغىن آلار تو كون بىتىمەسىنە خئيردیر.

٨٥_ گىلدىك / Gildik : كەتللى (قايىقلى) گولو او لار ايچىنده اىرى دىلى دملرلر او رى كىدە لە كەلرە خئيردیر. دنى ايله يېىلر معده يە درماندىر.

٨٦_ لالا بىند / Lala bənd : داغدا بىتىر. گولونو دملرلر آغىز قوخوسونا درماندىر. آغرى سولاندىرار قورويان آغزى سولاندىرار.

٨٧_ منى ياددان چىخارتما / Məni yaddan çıxartma : و يا گاۋ زىان، دالاق و بئيرك داشى اوچون بوغاز آغرييما خئيردیر.

٨٨_ مىرام نۆخودو / Miram noxudu : دىن قايىنادارلار او رك آغريسيينا خئيرلىدیر.

- ٨٩ _ میسیم آجاجى نین قابىغى و يارپاغى / Misim ağacının qabığı
قابىدۇپ: قابىنادىب اىچىرلر. بئيرگە درماندىر.
- ٩٠ _ نعنا / Nəna: نانه، مۇدە اوچۇن خىئىرلىدىر.
- ٩١ _ نۇوروز گولو / Novruz gülü: دەملەرلە. سوت امەر اوشاق قوساندا اىچىردىلر، خىئىلى اوЛАر.
- ٩٢ _ ھۆ و يارپاغى / Hov yarpağı: اونون دىنىنى كرە ايلە قاتىب يئىرلر. نە كالاسىدان اوشاقدا قورد اولسا دفع ائلر. يارانى سا غالدار و چىرىكى آرادان آپارار.
- ٩٣ _ ھوه جووه / Həvə Cüvə: چىمن اوتونا اوخشار. يېز كۆ كۆ زوغۇنا اوخشار. زوغۇ اوЛАر. سودا قالسا قان كىيمى اوЛАر. آغىر يارالارا وورسان قانىنى قورودار.
- ٩٤ _ يارپۇز / Yarpuz: (يارپىز)، دەملەرلە. سوپىق دىيمە اوچۇن و بوتون چىركلەر اوچۇن خىئىرلىدىر.
- ٩٥ _ ائرکەك چارشودون دنى / Erkək çarşudun dəni: دەملە يىب اىچىرلر. بدن گىزىلتى سىنه و اعصابا خىئىردىر.
- ٩٦ _ يەمىشان گولو / Yemişan gülü: دەملەر، بوتون سانجىلارا خىئىردىر. مىوهسى قارا سوپىو چۈلە تۆكىر.
- ٩٧ _ يۇل اوْتو / Yol otu: يۇلون آلت و اوستوندە بىتىر. پىلۇوا قاتارلار. مۇدە ياراسىنا و بدن كىسيگىنە خىئىردىر.
- ٩٨ _ يۇنچا گولو / Yonca gülü: پىچاق كىسى، دؤپىوب اوستونە قويارلار. يارانىن قانىن قورودار.

نوت:

شئين خلخال شهرستانى نين شهر حىكلرىندن بىرىدىر. شئىنىن آدى رسمى قايناقلاردا هشتچىن كىمى كىچىر. (يازى دانىشىق بىچىمىنەد يازىلىپىرى).
اڭلىپىلىمۇي رداكسييَا هئىتى

اۆز باشىن بىزىمئى (بَزْه يِه بِيلمِير)، تويدا گىلين باشى بَزْئى (بَزْه يِير).
اۆز گەنون دُولى (اۆز گەننِ دُولو) اۆز گەنون گۇزۇندا قىز گۇرسىنـ.

اۆزوندە گۇرمەين، اۆز گەدە گۇرمۇز.
اڭل گوجى، سئل گوجى.

اڭلى اڭلىنە وئرسە، يانى يانىنا وئرمۇز.

آت اىستەدى ائكىز دوغى، ويردى (ووردو) قارنى جىرلدى.

آت كىموندى مىنۇن (كىمېندىر مىنەنин)، دون كىموندى گىنۇن (گىيەنин).

آتالاردان قالان سۆزدى، كۈپك میراثى قوردوندى.

آتدان انىب، اىششىگە مىنib.

آتدىنى آتدان ائندىرر، پىادەنى آتا مىندىرر.

آتى آتون يانا باغلاسون ھەرنىڭ اولماسا ھم خوى اولار

اتىمى يىسە، سومو گومى آتماز.

آتىنان آرواددا وفا اولماز.

آج آدامون ايمانى اولماز.

آدام اۋلار آدى قالار، اۋكوز اۋلار يىرى قالار.

آرادا ياتار، يورقانا پول ورمۇز.

آرادا يىسەر، او جدا گىزـ.

اربابون مالى گئدر، نوکرون جانى چىخار.
 آرپا اكن آرپا بىچر، بوغدا اكن بوغدا.
 آروادون اودونتوغون اينانما، كىشى نون ترهلىگىن
 آروادون شرىكلى اولسون، مالون شرىكلى اولماسىن.
 آرى قەھرى چك مىيەن، بال قدرىن بىلمز.
 اوزى پ...جا، سۈزى اوخوجا.
 اوزى دوشن آغلاماز.
 آش آستانا، خشىل بوسنانا، چۇرك هندوستانا.
 ائشىشگون بؤيوگى قالىب طويله ده.
 ائشىشگە گوجى چاتمىئى، پالانىن تاپتى
 اصفهاننان گلن قىرخ گون آنقارار.
 آغاج بار گىتدىگە باشىن آشاغى تو تار.
 آغاجا باخ يېرىن تعريفله.
 آغاجى اىچىنن قوردىيئر
 آغاچى آلارسان الله، اوغرى ايت اوزون بىلىنىدىرر.
 آغاشدا گىردكانى جوت گۈرمەسە داش آتماز.

آغزىنان سوت اىي گلى .
 آغلاماغىن بىلەمین اولى سين گور با گور سalar.

آغلاميانا پەپە يوخدى.
 آغور اوتنى باتمان گل.

اكدىگىم نخدى بىچدىگىم نخدى! بازارا گلدون لىلى اولدۇن؟
 اكمە نامىرد زمىسىن، نە بىتر نە دەن باغلار.

اۋكۆز اۋزونە كوروشنه اكىنە باشى آغىرى.
 اۋكۆز قورىيا چىكىر، گامىش ياشا.
 ال الى يووار، ال دە دۇئنر اوزى يووار.
 ال ايشلر گۆز قورخار.
 آلا ايتىن مشهوردى.

آلا قارقا بالاسين چوخ ایستر، کوره قويون گۈزۈن چىخادار.

آلچاخ آدام هتل ايچين، اوغا آدام ائل ايچين

الگى الهنيب، قلىرى گۈيده فيريللەي (فيريلدىر).

آللاه ائشىشكى تانيدى، بونوز ورمەدى.

آللاه داغلارا باخار قار سالار.

الون ياغلىدى سورت باشۇۋا!

الى آله ويرسون سىس گلر، تك الون سسى اولماز.

اللى، اللى اوسته، پنجاهدا الى اوسته.

اللى ياشون يېرمى ياشا، نه داخلى واردى ياراشا.

الى يائى آغزىنا تېئى

الىن آچىلان دوونى (دويونو) نېيە دېشىن آچاسان.

انجىردن كامىن آلىپ ناره يېرىح لەي (يېرىكلەيير).

او آدامنان قورخ كى آلاھىنان قورخماز.

اود اولموش هارانى ياندیرميش.

اوددان كول تۈرر، كولدىن اود.

اوغا آدامون عقلى دابانىدا اولار.

اوج_دئورد ايل يىئ تره چۈرك، سورا يېئرسن كره چۈرك.

اووچى يا داغ گۈرسىللەر، اوو گۈرستىزلەر.

اوخون داشا دىدى.

اۋودە يوخدى گىچەلىخ، گۈلونن گىچى حاجىلىخ. (اۋودە يوخدۇ گىچەلىك،

گۈلۈندەن كىچىر حاجىلىق)

اۋرتولى بازار، دوستلىغى پوزار.

اورك يانار، گۈز ياشى چىخار.

اورگى نون زىغى چىخىپ اوزونە.

اۋز آدىن اۋزگەدىن سوروشى.

اوزگە آتىنا مىنن تىز دوشىر.

اوزومە باخ حالىمى خبر آل.

اوزومى اوننى گۈرۈپ آديمى دىيرمانچى چاغىرما.
اوزون سۈزۈن قىسىسىسى.
اوزووه اىينه باتىر، يولداشوا تىنە.

اۋكوز بندىين آچىلسا داي بندىينه سېغىشماز.
اولار آشىم سووى، اولماز باشىم سووى.

اولمامىش آتا آخور چىكمه.
اولمامىش اوغلاندا دون تىكىمە!
اولمك اولمكدى، خىرللاماخ (خىرىلداماق) نمەسىدى.
اولى اوزى سووخ اولار.
اولىلر بىلە بىلەر، دىرىلىر حالوا يېئىر.
اون اىكى اماما يالوارىنباخ، بىر آللەها يالوار.
اونون يوخىدى، فتىر ائله.
اووليا سۈزۈنە باخмиان، اوليليا_اوليليا قالار.
اۋوی تمىز ساخلا غافىل قواناخ گلر. (اوزووی تمىز ساخلا غافىل اولوم گلر).
ايپ نەقدە اوزون اولسا، دوغاناخدان گىچەر.
ايت آپاران اولسون.

ايت ايتىگىن ترکائىتىسە، سومسۇندو گون ترک ائتمىز.
ايت قورساغى سارى ياغ گۇتورمىز.

ايت هورر، كروان گىچەر.

ايتىن قورخماخ عايىب دور.

ايتى توتون من قاچىم.

ايتى يىسىنە تانىدىرسان؟

ايچرىيم اوزومى ياندىرىنى، ائشىگىيم اوز گەنى.

ايش بىرۇكس گلنده خىشىل دىش سىندرار.

ايكى آياغىن سوخوب بىر باشماغا.

ايكى قاراما (قاپاز) بىر باشا؟

ايل جوت گلر، سۈز واختىنا چىڭىز

ائلات ایشلر تات یییر، ائششک ایشلر آت یییر.

اپلان قیرخ ایلده اژدھا اوّلار.

ایلان ویران، آلا چاتیدان قورخار.

ایلان هر شئه ایری گئتسه، یو و اسنا دوز گئدر.

ایلانون (ایلانن) زهله سی، باریو زدان گئدر بی واسنون قایاغندا بیت.

ابلانی صوفی محمد الی ینن تو تال للاه.

ایمانیم، ساتیر ام، چوئرگیمه قاتیق ائلیسم.

انک گئز ائله مسہ، کا گلمز.

آئي، بد جنو اردي، یو مو تدادي یو مو تدادي!

ایسیدون ایستدن (ایگیدن، ایگیدن) احتیاطی آرتیق دی.

اییدیم ایید اولسون، کول دیبی ائویم اولسون.

آیینون مین بیر اویونی اولار، بیر گیرد کان اوسته.

باجا آیری اولسا، توسو دوز چیخار.

بادینان گلن بادینان گئدر.

بادا آغا حاداش آتالان

باققالا همشه گنایه ایش

ب کی آدمانان قیشدا یه؛ آلماق، او لماز

بیشتر با مانع (یا مانع) ب المان، بیشتر ده شب بن المان

بئله او تد سیسان (او تلا سیسان)، هانه قمه ب و غمه ن؟

بـه قار هامینه نـ قايسـنـا يـاغـارـ.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بے گئزی، تے تسوون او گئزو اشیغے، بے خدی،

به ستان حبیا ته ۵ ساتما.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ وَاللّٰهُمَّ أَعُوْذُ بِكَ مِنَ الْكُفَّارِ يَوْمَ لَنْ يَعْلَمُوا

آلتي نين ديلي)

بى وئرن آتون دىشلىرىنە باخمازلار.

بیرالین ایکی قارپوز تو تماق اولماز.

پیر ایاغی گوردا۔

بیر باتمان تنبکی چکیپ، تزه دئیر ایی گلی.

بیر گولپین یاز اولماز.

بیر ناخیرون آدین بیر دانا با تیرار.

بیری بیرینه با غ قیار، بیری بیرینه سالخیم قیماز.

بیری بیرین ائوه قویماز، بیری چوماغین یوخاری باشا قویار.

بیری وار دیندیررسن جان دییر، بیری وار دیندیرمه سؤن ياخچیدى.

بیز موتالی بیراخدیخ، موتال بیزی بیراخمادی.

پای ورمیش، دالیجا گلمیش.

پايدان پاي اولماز.

پلوون اوستون یئب، چورگین اور تاسین.

پیر منیمدی کرامتین بیلیرم.

پیس آدامناں پیس حرکت چیخا.

پیس گلین قاینه‌نی بینمز.

پیس لیک گورمیں، یا خچی لیخ قدری بیلمز.

پیشیک ائودن چیخاندا، سیچان مرجان گولی اوینار.

پیشیک اولدورئی، گلین گؤزى قورخودئى.

پیشیگون الی اته چاتماز، دیئر مینداردی.

پیہے تندیردن ایستیدی؟

تات آتا مینسه تارینی تانیماز.

تویوخ غاز يئريشىگى يئريسە جور جنك (جر جنك) اوЛАР.

تاخمamيش تاکيلادم! (تاقيقيلداتماق)

تبریزده قره بئرگ آختاریسان؟

توخون آجدان نه خبرى؟
 تره زينون آغور باشى آپارار.
 تئز دوران، تاپار.
 تئه باليخ ايستىين، قويروغى سودا اولار.
 تزه كوزه سرین سو ساخلار.
 تئه گلدى بازاردان، كىنه دوشدى نظردن.
 تنبىل آدام فت گىر اولار.
 تنچىيە (تنيكەچى يە) وئرە_وئرە قىزان قىمتىنە چىخار.
 توبە توخلۇ خدان، داعوا يو خلو خدان.
 توتون گۈزى آجىشىدیرار، كور گۈزۈن نەيىن آجىشىدیرار.
 تولكى تولكىيە بويورار، تولكى قويروغونا.
 تولكى وار باش كسر، قوردون آدى بىنامدى.
 تومان سىزلىغىدان ئۆده (ائو) قالىپ.
 توپوخ سالارسان دجه ، دورار ائشىنمگە
 جەد ائله دوست قىزان دوشمن اوچاق باشىندا.
 جەمنە گىندن اۋزونە يولداش آپارار.
 چاخ - چاخ باشىن تولار، درمان بىلدىگىن ائلر (ائيلر).
 چادراسى اولمىيان تويدان قالار.
 چۈرك وئرن چۈركدن قورخماز.
 چۈرگى وئر آجا، ائلە بىر گىندىيسن حاجا.
 چۈرگى وئر چۈرك چې بېش دنه اوستە.
 چالىشان الى پىچاخ كسر.
 چايا يېتىشىمەميش قىچۇوى چىرママ.
 چىراغ اۋز دىيىنە ايشىخ سالماز.
 چىچى ائشىشگىن تعرىفلەر، ابىه آروادىن.
 چىنارلار باشىن تولار، سوودلەر دىيىر من ده_ من ده.

چوبانون

چوبانون اؤى (اٹو) اولماز، قونشونى ديق (ديغ/دق) اولدورر.

چوبانون سوغاتى موجاجىع اولار.

چوبانون گۈولى (كۈنولو) اولسا اركەن بوزماش چىخادار.

چوخ دانىشان چوخ قارىخار. (كىريخار / سەھۇ ائدر)

چوخ گۈزدن گىتمە بويىزۇن چاتان يېرى فاشى.

چوخ ياشىيان چوخ يىلمز، چوخ گۈز چوخ يىلر.

چوخ يەمكىلىك آز يەمكىلىك دەن قويار.

چۈلمك دىسېلىر (دىغىرلانتار) دوواгин تاپار.

چىخىئى ناخىر چىخىسن، چىخمى ئانا دونوخ چىخدى

حاجا گىندىن گىلدى، ساجا گىندىن گىلمەدى.

حاجدا قاپوندا، آجدا قاپوندا.

حساب دينارىنан، باقىش خلورىنن (باغىش خالوار ايله).

حق سۆز آجي اولار.

خارخا (خلقە / خالقا) ايت هورر، بىزە چاقال.

خارخا چىخار گۈزل قاش، بىزە چىخار دابانى جىرييغ كىچل باش.

خان اوغلان چىكىرى دايى سينا، خانم قىز چىكىرى بى بى سىنه.

خان باغىشلى، خان قولى باغىشلامى.

خلورىنن (خالوار ايله) گىلن، مىشقالىنан چىخار.

خنجر ياراسى دوزلر، سۆز ياراسى دوزلمز.

خوروز يوخويىدى صاباح (سحر) آچىلمادى؟

دادلى جا گىشت، دوزلوجا گل!

داش قاييا (قاييايا) توش گلى!

داشى گۈردىم، دمیرە دۇندوم.

دعوانى قلينج ائلر، سودانى پول.

داغ اوچا، گۈركە درە دولا.

داغ داغا چاتماز، آدام آداما چاتار.

داغداغان بیئن دیش سینماز.
 دالدان آتان توپوغا دیر.
 دامجى گئدر گؤل دولار، گؤل آچيلار سئل اولار.
 دامجیدان قورتاردىخ، شير – شира دوشدوك.
 دانىشاندا آيون اوң دۇردىن نن دانىشى.
 داوارا قورد دارادى، واى بىردىنى نون گونونه.
 داي نىيە دىيرىن چولادى، دين قىيردى.
 دايراچى (قاوالچى) نه بىلئى زروناچىنون اوردى شىشى.
 درماننان (دىيرمان) گلهنون اليه باخاللار.
 درمانون (دىيرمان) بوغازينا سالسون ديرى چىخار.
 دره سوموگى نن مال او لماز.
 درهده قورد آزدى، بىرى ده گئى يىن گىلدى.
 درياجە عاغلون اولسا، يوخسول اولسون گولل لر.
 درين قويى قازان اۆزى دوشى.
 دلى، دلى نى گۈرنەد چومباغىن گىزىلدر.
 دلى يە هئل وئر اليه بئل وئر.
 دمير قاپىلى، تاختالى قاپىيا ايشى دوشى.
 دوه گۈرددوم، گۈرمەدىم.
 دوز يىمە مىش دوز قابىن آتى.
 دوز يول گىدىن يورو لماز.
 دوزدە يېرىمىئى، شو خومدا شىلاخ آتى.
 دوستى آختار، تاپسون ساخلا.
 دوشاب آلدىخ، مربا چىخدى.
 دوشان ياتار آنانان (اوندان سونرا) قاچار.
 دوشانا دىير قاچ، تازىيا دىير توت.
 دوشانى ارهبئى نن (آرابا) توتاللار.
 دوغىنان (آيران) دوشابدا فرق بىلمىز.

دوغماميش زاهى اولوپ.

دولت کى وار آل چرکيدى، يوسون گىدر يوماسون گىتمز.

دوهنى چۈچەين سووارى.

دونيا گۈرن چوخ يالان دانيشار.

دووزدان(دونوزدان) بير توک قوپارتماخ قازاشدى.

دوه اويناسا، قار ياغار.

دوه دوييە ساققىزون منه، ايت جهنمه.

دوييە چىمدىك نەمە ئىلر.

ددئون سوغان، نئون ساريمساخ، هاردا اولدون گولمه شكر؟

ددەسى اولن پاخيل اولار.

ديل باشا بلادى.

ديلنچىنون اوزى قره اولار، تورباسى دولى.

زمستان گۈرمىين بولبول، بهارين قدرىنى يىلمز.

سارى اينك سوت وئرر، وئرر، داغيدار.

سۈز، سۈز گىتىرر.

سامان سونىدى! سامانتىخ كى يوخ؟

سۈنچك (سۈينجىك) قوردون آغزى باagli قالار.

سحر گونى ياريميان، آخشام گونى ياراماز.

سېشىمە، سېشىمەلىگە دوشىرسن.

سفارشىنن حاج قبول اولماز.

سفئح سارىنى سۈور (سۈر)، دلى قرمزى.

سققىليمىز يوخدى، سۈزۈمۈز قاباغا گىچمىئى.

سن عزتى تمام ئىله، كافر قوناغون اولسا.

سن نن حركت، آللادهдан بركت.

سنە قوربان ارىيڭ آغاچى، اتىن سىريين دىنин آجي.

سنى چوخ اىستەسم، اۋزومى سىن چوخ اىسترم.

سو اولان يئرده تیمّم باطل دی.

سو بويلى آروادون قارنينان گئچر.

سو گلن گونی یولون تانیر.

سو میمون ایا گننا چیخسا، بالاسن، قو بار ایا گنن، نون آلتنا.

سو تدى قو یون سو روی دن آبر بلماز.

سُورَ، دَوَرَ (سَعَهَرَ، دَوَرَهَ) أَدْبَرَ يَوْمَ يَوْمٍ، بَشَّأَ آبَارَانَ اُونِيُومَ يَوْمَ يَوْمٍ.

سو غان نئمسن نسہ ایھون گئ نئے؟

سوغانه سَ دَدَحْ، قالاغمَ إِلَهُ عَسَحْ.

سے یہ ب، سے یہ ب قم ب و غم ندا مندا، ائلیس ب

سے ہے (سونگی / کونہ) سننے سے ہے اے

سـ حـانـ اـمـ اـمـ شـ حـمـالـ دـ دـ

میپس اوند میس پوراں دیبی دی:

سیریسی دن اودون اوسمار، ویسیسی دن ارواد.
شا قلاغه ناناتک سگه راه تقا خافه

شاعر شعر ناک نزدیک

سرطی سو حومدا نس، حرمده دعواسی او نه
شـ اـ شـ اـ شـ اـ شـ اـ شـ اـ شـ اـ شـ اـ شـ اـ

ساعوری او ساعا نه ۵۵ه مائی، بسیور او ساعا ها ۵۵ه مائی

سیطاما پاپاچ بیکر، جیهه بور ک فویار.

صاعیر اوسا فسان بیعیش یات، سنه به یارنی اور امامح.

صبحانه‌نى بىرىت، ناھارى ئەرىت، كىچە شامىن وئەر دوشمنه.

صبیرین حالوا پیشرا قورا سنن، بسله سؤن

عاغیللوز ہانسیدی؟ قابا خدا کی زنجیری

عالیمین داش داشی، جاهیلی

عالیم خراب، عالم خراب.

عزرائیل داناسین قورد یئمز.

عزيزیم عزیزدی، تربیتی اونت

فالاسيز يو موردييان، ترسه يو

قاپونی قویوپ باجادان گلئى

قارانقولوخ دالى ايشيغدى.

قارداشلار ساواشدى اپلهلىرى

قارقا ایستر کهلىک یئريشى گئدە، اوز يريشىگين آزدىرار.

قارقالار منىم توغوم (توييوجوم).

قاریشقا نمەدی کله یا چاسى نمە اولا.

قارین دویوران آشی گؤز تانیر.

قارینا گئدن قازاشدی.

قازان دئدی: دیبیم قیزیل داندی، چؤمچه دئدی: دولانیب چیخمیشام.

قاشین دوزلدن یئرده، ویردی گؤزون چیخار تدى.

فاتیر آلمامیش پالانین تیکئی.

قایناماغا، سیغیر آتى.

قره آغى باسما خدان، آغ قره نى باسئى.

قره پالاز یوماغینان آغارماز.

قره پالازا بورون ائل دالېجا س

قره سودان قايماخ گتيرئى.

قره‌چی چالئی، کورد اوینئی.

قورویان گؤزه چۈپ دوشىر.

قلىپيرىچە ئۆرى اولانون، داغلارجا

قدوغون مئلي کنده ساري دى

كوربان اولوم او شرّه، اوستونز

قوربان اولوم دوشمنه، دوشمن قو

قورد نه بیلئی قاتیر باهادی.

قرآنی چیرتدار.

قورينون اوتونا ياش دا يانار.

قوناخ قوناغی ایستمز، ائوچى ایکى سیندە.

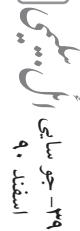
قونشوم قونشى اولسا، كور قىزىم ارە گئدر.

قونشون پیسdi سات قوتول، آروادون پیسdi بوشا قوتول.

قونشی تعریف‌لسه گؤتی قاچ، نه تعریف‌لسه قوی قاچ.

قۇنىشى نون سو والىن قۇنىشىدان ائللىر.

قونشی یا امید اولان شام سیز قالار.

قويون قوزى اياugu باسماز.
قىچىسى يورقانو جا اوزاد.

قىز قاپوسى، شاه قاپوسى.
قىزىل خوروز دنه گلر.

قىزىل گول يئينه چالى تىكانى چىخىپ.
قىزىم سنه دىيرم، گلىنیم سنه اشىيدىرىرم.

قىش گلىپ گىدر، اوزى قرهلىح كؤموره قالار.

قصاص قىامته قالماز.
كاتدانى گئور، كندى چاپ.

كىچل يالاماغى قاباخلار.
كسىح او توروب، داشا آغلە.

كسىح ويران، داش يېئر.

كسىگى ازمىگىن چانقىل_ قوم اولماز.
كؤتوكلر اوستوندە، شويلىر دوغرانار.

كور تو تدوغۇن بىراخماز.

كور كورا جىرت دئمسە باغرى چاتدار.

كور نه ايستى، ايكى گۆز، بىر ايرى بىرى دوز.
كورىنان چۈركى يىئە، تارىنى آرادا گئور.

كوسا گىتدى سققل گىتىرە، بىغىندا قويدى گىلدى.
كؤكلىميرم، نىيە آرىخلىشىم؟

كىشىنون سۇزى بىردىنە اولار.

كيمىن گول آلمىشىخ! كيمىن گولابىن چكح!

گئچن گونە، گون چاتماز.

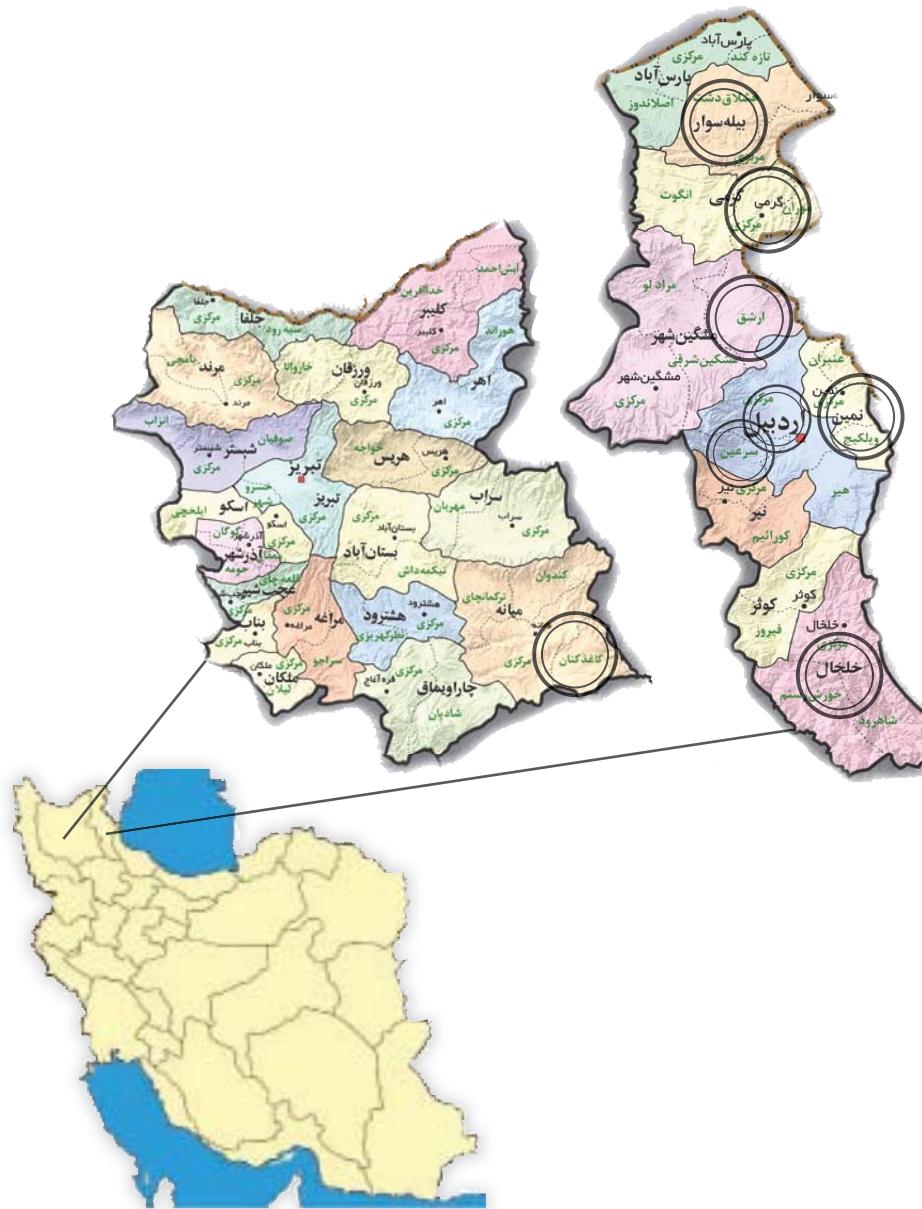
گئچى جان اوستە، قصاب پى آختارئى.

گئچى دىير: قارنىمى دولدور قورا(Qora) قويلا منى. قويون دىير: قارنىمى دولدور
قارا قويلا منى.

گئچی ساتان دز گوئورمز.
گئچینون قوتورى سوي (سويو) يينمز.
گوئيدن يئرە ياغماخدا، يئردن گئوه ياخير.
گوردون يئمح، دا نه دئمح.
گورمه ميشون اوغلى دا گورمه ميش اولار.
گوز گورمه سه درد آرتماز.
گولى سوون (سئون) گئچك اولار.
گورو كن داغ، او زاغ اولماز.
گچينون اجلى گلنده چوبانون دينه گينه سور توشر.
گلنده يولداش، گلنە قارداش.
گلين او جاغا گلر.
گلين باشار ماز اوينيا ديسئر يئر آيريدى.
گلين سوت آشى گئرر، ياشماغى يادىننان چىخار.
گلينىيھ بىزە گلدى، گئجه لر قىيسالدى.
گوردان گلن من، خبر وئرن سن؟
گوروم وار قىيريم اولا؟
گولمز گلمز، گولسە تشت قاباغىندا گولر.
گولمه قونشۇوا گلر باشۇوا.
گون گورمه ميش گون گئرر، گون اورتا واختى چيراخ ياندىرار.
گون هميسە مە آتدا قالماز.
گونى، گونى نى گئچك ائلر، قىينى خاتىن، قىينى خاتىنى كرداررى.
مال يىشىنە چىكمە سە حرامدى.
مالۇوى ياخچى ساخلا، قونشۇوى اوغرى توتما.
مسجدون قاپوسى آچىخ اولاندا كۆپكون يوخوسى گلر.

بو ساییدا توپلانيپ، يايینلانان

ماتریاللارین جغرافیاسى

۵۶
اسناد ساییدا توپلانيپ